

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНИХ НАУК І СОЦІАЛЬНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній рівень – бакалавр

на тему: **«Російсько-українська війна у контексті загальної
тенденції деглобалізації»**

Виконав:

Студент 4 року навчання

Спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»

Хоцянівський Костянтин Вікторович

Керівник

Соловей Галина Сергіївна

Кандидат філософських наук, старший викладач
кафедри міжнародних відносин, суспільних
комунікацій та регіональних студій НаУКМА

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Від глобалізації до деглобалізації: теоретичне підґрунтя	5
1. Світовий порядок, збудований Сполученими Штатами	5
1.2. Криза глобалізації: теоретичне підґрунтя	13
РОЗДІЛ 2. Деглобалізація або чому не вдалося цього разу?	21
2.1. Геополітичне протистояння як вирок існуючому світовому порядку	21
2.2. Безпековий аспект протистояння	23
2.3. Економічна складова протистояння.....	31
РОЗДІЛ 3. Роль російсько-української війни у загальній тенденції деглобалізації.....	37
3.1. Виклик існуючому світовому порядку не-Західних держав	37
3.2. Пробудження Заходу	41
ВИСНОВКИ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	51
АНОТАЦІЯ.....	59

ВСТУП

Процес глобалізації визначив останні 80 років існування людства: від розвитку технологій до того, що люди у різних куточках Землі дивляться однакові фільми і носять однаковий одяг. Проте все більше дослідників говорять про те, що період глобалізації змінюється періодом деглобалізації. Чому процес глобалізації переживає кризу? Яку роль у цьому відіграє російсько-українська війна? – відповідям на ці **дослідницькі питання** присвячено цю роботу. Тема дослідження є **актуальною**, оскільки розуміння процесу деглобалізації дозволить визначити, яку позицію має займати Україна на міжнародній арені після завершення війни, що, у свою чергу, визначить подальшу долю кожного українця.

Мета дослідження: з'ясувати причини та можливі наслідки процесу деглобалізації та визначити, яку роль у цьому процесі відіграє російсько-українська війна.

Об'єктом дослідження є процес деглобалізації. **Предмет дослідження** – геополітичне протистояння Західних та не-Західних держав, як причина процесу деглобалізації, та роль російсько-української війни у процесі деглобалізації.

Методи дослідження: аналіз літератури, дискурс-аналіз та контент-аналіз.

Завдання дослідження:

Проаналізувати процес становлення Глобалізованого світу та визначити якою була роль Сполучених Штатів Америки у цьому процесі

На основі праць Гантінгтона та Шпенглера, проаналізувати витoki кризи глобалізації

Послугуючись методами контент-аналізу та дискурс-аналізу знайти підтвердження тому, що процес глобалізації справді знаходиться у кризовій ситуації

Визначити, яку роль відіграла російсько-українська війна у кризі глобалізації

Дослідженням процесу деглобалізації займалися багато науковців, серед яких найбільш авторитетними для мене особисто є економісти Джагдіш Бхагваті та Дані Родрік, проте моя робота унікальна тим, що жоден з науковців не досліджував роль російсько-української війни у процесі деглобалізації.

Дослідження має таку структуру: вступ, три розділи, висновки та список літератури, що містить 69 позицій.

РОЗДІЛ 1. Від глобалізації до деглобалізації: теоретичне підґрунтя

1. Світовий порядок, збудований Сполученими Штатами

У другому столітті нашої ери, Римський патрицій, сидячи у зшитому захопленими у Іспанії рабами плащі, шовк для якого був привезений кочівниками центральної Азії з далекого Китаю, де його зібрали тамтешні селяни, спостерігав за боротьбою двох германських гладіаторів, заїдаючи видовище хлібом, зібраним у Північній Африці. У 2023 році, український програміст може працювати у Польщі на компанію з Саудівської Аравії, на комп'ютері американської корпорації, який був переважно зібраний у Китаї, попиваючи зібрану у Бразилії каву, яку за його столик приніс офіціант марокканець. Майже усе те, чим користуються люди сьогодні, створено за рахунок співпраці людей з різних кутків планети, - усе це є проявом глобалізації. Що ж таке глобалізація?

Американський економіст Джагдіш Бхагваті (In defense of globalization, 2004) стверджував, що «глобалізація означає зростаючу економічну взаємозалежність країн у всьому світі через збільшення транскордонних операцій з товарами та послугами, вільний міжнародний рух капіталу, а також швидке і широке розповсюдження технологій». Її рушійною силою є розвиток транспортних і комунікаційних технологій, лібералізація торговельної та інвестиційної політики, а також посилення конкуренції між компаніями на глобальному ринку.

У 2000 році Міжнародний валютний фонд ідентифікував чотири базові аспекти глобалізації: торгівлю й фінансові транзакції, рух капіталу та інвестицій, міграцію людей та розповсюдження знань.

Отже, так чи інакше глобалізація – це процес уніфікації та інтеграції політичного, культурного та економічного аспектів людського життя у різних частинах світу. За рахунок глобалізації, відбувається зближення різноманітних

культур, міграція в масштабах усієї планети, обмін технологіями та економічними практиками.

Як я вже писав вище, першу спробу глобалізації світу було зроблено Римською імперією. На піці своєї могутності, ця держава контролювала простори від Гібралтару до Сирії, та від Британії до Єгипту. Середземне море стало місцем, де відбувалася глобальна торгівля. Рим об'єднав різноманітні культури в рамках єдиної політичної системи. Важливим елементом цього стали знамениті римські дороги, які поєднали між собою віддалені частини імперії та дозволили розвивати торгівлю. Проте, не лише у контексті торгівлі дороги відіграли значну роль. Проповідники йшли цими ж дорогами до найвіддаленіших куточків імперії та несли християнські ідеї, які закладуть основи до створення Pax Christiana. У 1 столітті нашої ери, Рим установив торгові відносини з Китаєм – іншою великою силою, що тоді існувала. На той момент це був апогей єдності культур. Щоб зрозуміти масштаб цього явища, достатньо подивитися на те, що відбулося у результаті падіння Риму. Уся Західна Європа поринула у Темні часи. Римська імперія сприяла торгівлі, комунікації та поширенню ідей на величезній території і допомогла закласти основи для розвитку Західної цивілізації, яка потім понесе ці ідеї на інші континенти.

Інший випадок побудови глобалізованого світу можна пов'язати з існуванням Шовкового шляху – торговельного маршруту, що поєднував Китай, Близький Схід, Західну Європу та Північну Африку. Розквіт глобалізації, пов'язаної з ним, можна визначити періодом 13-14 сторіччя, коли майже увесь він перебував під владою Монгольської імперії, яка на той час контролювала більшу частину Азії та Східної Європи. Показовим тут є вираз Чингізхана, який звучить приблизно так: «нехай дівчина пройде шляхом зі своїм товаром, і нехай ніщо не збентежить її честь, так само як не повинно бути пошкоджено товару», - що свідчить про те, яку безпеку на даному торговому шляху забезпечували монголи. У цьому контексті можна навести приклад подорожі Марко Поло, який пішки пройшов шлях з Європи до Китаю, збираючи свідчення і описуючи устрій

Монгольської держави. Це могло статися лише у період, коли досліднику гарантувалася безпека. Центральна Азія була місцем проживання кочових народів, які часто грабували каравани, що йшли Шовковим шляхом. Проте лише за періоду панування Монголів, маршрут став по-справжньому безпечним. Контролюючи величезні простори та не насаджуючи єдиної панівної культури, імперія стала місцем культурного обміну, поширення знань та ідей.

Важливим етапом у становленні глобалізованого світу стали Великі географічні відкриття, які поєднали між собою усі частини світу.

Британська імперія була ще одним прикладом глобалізаційної сили, особливо протягом 19-го та початку 20-го століть. Британська імперія контролювала колонії та території на всіх континентах, сприяла торгівлі та комунікації між цими територіями та рештою світу. Британська імперія також сприяла поширенню британської культури, мови та інституцій по всьому світу і допомогла закласти основи для розвитку сучасного світу.

Отже, як ми можемо побачити на даних прикладах, для побудови глобалізованого світу потрібними є три основні фактори:

Інтенсивна торгівля між різними частинами світу та комунікації, які дозволять цьому відбуватися

Потрібна сила, яка гарантуватиме безпеку на торгівельних шляхах

Терпимість до різноманіття та ідея, яка б поєднувала усіх у бажанні творити цей глобалізований світ

Як вже було зазначено вище, ідея глобалізованого світу не є новою, і протягом історії були різні спроби побудувати більш взаємопов'язаний та інтегрований світ. Однак сучасна концепція глобалізації з'явилася у другій половині 20-го століття, і її зазвичай пов'язують з періодом після Другої світової війни. Одним з ключових рушіїв глобалізації в післявоєнну епоху були Сполучені Штати. Після війни, США стали домінуючою економічною та військовою силою у

світі і відіграли провідну роль у створенні інституцій та політик, які сприяли глобалізації.

Велику роль у цьому процесі відіграло все більш широке використання технологій, особливо у сферах транспорту і зв'язку. Розвиток авіаперевезень, судноплавства та телекомунікацій спростило і здешевило переміщення товарів, капіталу та людей через національні кордони. Це дозволило фірмам розширити свою діяльність на глобальному рівні і призвело до появи транснаціональних корпорацій, які стали основними рушіями глобалізації. Звісно ж, провідну роль у цьому відігравали науковці та корпорації зі Сполучених Штатів, які розвивали технології та використовували їх на глобальному ринку.

На мою думку, без перебільшення можна сказати, що ми живемо у світі, який був сконструйований Сполученими Штатами Америки, але які головні чинники цього?

- У 1944 році США відіграли провідну роль у створенні Бреттон-Вудської системи, яка створила основу для міжнародного економічного співробітництва та стабільності валютних курсів. Система базувалася на прив'язці долара США до золота, а інших валют - до долара. Де-факто це означало утвердження долара у статусі головної резервної валюти світу та надало США безпрецедентні можливості у забезпеченні глобалізації під своїм керівництвом.

- У тому ж таки 1944 році США відіграли провідну роль у створенні Світового банку та Міжнародного валютного фонду (МВФ). Ці установи надавали фінансову допомогу країнам, які її потребували, і сприяли економічному розвитку та стабільності.

У 1945 році США стали співзасновником ООН та увійшли до Ради Безпеки ООН.

- У 1947 році США запустили План Маршалла, який передбачав надання економічної допомоги країнам Західної Європи для відновлення після

Другої світової війни. Цей план сприяв економічному відновленню та інтеграції в Європі, а також допоміг утвердитися США у ролі світового економічного лідера.

- У 1947 році США відіграли ключову роль у створенні ГАТТ (Генеральної угоди з тарифів і торгівлі) - багатосторонньої угоди, спрямованої на зменшення торговельних бар'єрів та сприяння вільній торгівлі між країнами-членами. Зрештою, ГАТТ призвела до створення Світової організації торгівлі (СОТ) у 1995 році.

- У 1949 році США була однією країн-засновників НАТО - військового альянсу, спрямованого на зміцнення безпеки і співробітництва між країнами-членами. Альянс допоміг стримати радянську агресію під час Холодної війни і з тих пір відіграє ключову роль у глобальній безпеці.

- У 1986 році США допомогли розпочати Уругвайський раунд торговельних переговорів під егідою ГАТТ. Цей раунд переговорів зрештою призвів до створення СОТ у 1995 році і сприяв подальшому просуванню вільної торгівлі та економічної інтеграції.

Це лише кілька прикладів багатьох подій і політик, які допомогли сформувати сучасний глобалізований світ під керівництвом США. Хоча інші країни та актори також відігравали важливу роль у просуванні глобалізації, США були ключовим рушієм багатьох інституцій та політик, які сприяли глобальній економічній інтеграції та співробітництву.

Проте, побудова глобалізованого світу вимагає більше, ніж просто економічної інтеграції. Вона також включає в себе просування спільних цінностей, підтримку глобальної системи безпеки та заохочення співпраці між країнами.

Якщо говорити про утримання глобальної безпеки, то США відіграють провідну роль у створенні та підтримці різних міжнародних інститутів безпеки, таких як НАТО, Рада Безпеки ООН та Міжнародне агентство з атомної енергії.

Британський історик Арнольд Тойнбі у своїй книзі "Світ і Захід" (1976) описував роль, яку, на його думку, повинні відігравати Сполучені Штати у підтримці глобального миру і стабільності. І ця роль найкраще характеризується терміном "глобальний поліцейський", що означає країну, яка діє як своєрідний світовий примус, втручаючись у конфлікти та кризи по всьому світу з метою сприяння стабільності, безпеці та інтересам міжнародного співтовариства. Таке бачення ролі США зумовлено переконанням щодо того, що поки не існуватиме світового судді, не можливий глобальний світ, оскільки завжди буде боротьба за глобальне лідерство. Інакше кажучи, якщо з міжнародних відносин прибрати панівну роль «Судді», настає справжній *realpolitik*: хаос і війна всіх проти всіх. Роль США, як «глобального поліцейського» можна прослідкувати на кейсах війни у Іраку та Афганістані.

Як вже було зазначено вище, основою для забезпечення глобальної торгівлі – є безпека на торговельних маршрутах. І США виступає гарантом у цьому компоненті вже багато десятиліть. Перш за все, на морських комунікаціях, оскільки понад 80 відсотків світової торгівлі йде саме морем. (Hromadske, 2018)

Засобами, що слугують забезпеченню безпеки на торговельних шляхах, перш за все морських, є військово-морська міць США та наявність близько 800 воєнних баз у більш як 70 країнах світу. (Vine, D., 2015) США також відіграють провідну роль у просуванні та підтримці міжнародних ініціатив, спрямованих на забезпечення безпеки на торговельних шляхах. Наприклад, США рішуче підтримують Міжнародну морську організацію, яка встановлює стандарти і правила міжнародного судноплавства.

Сполучені Штати відіграють важливу роль у боротьбі з піратством, особливо на морі. Піратство є глобальною проблемою, яка зачіпає багато регіонів світу і становить значну загрозу для морської торгівлі, безпеки і стабільності. Одним з ключових способів, за допомогою якого США роблять свій внесок у боротьбу з піратством, є військово-морська міць. ВМС США відіграють провідну роль у проведенні антипіратських операцій, особливо в Аденській затоці та біля

узбережжя Сомалі (NATO, 2022), які в останні роки були гарячими точками для піратства. На додаток до своїх військово-морських операцій, США також надають підтримку іншим країнам у боротьбі з піратством. Наприклад, США провели навчання і надали допомогу військово-морським силам таких країн, як Джибуті і Кенія, щоб покращити їхні можливості з морської безпеки і допомогти їм патрулювати власні територіальні води. (McCabe, R., 2019)

Іншим аспектом, у якому США забезпечують підтримку глобальної безпеки, є боротьба з тероризмом як у себе вдома, так і за кордоном. Після терактів 11 вересня 2001 року, США розпочали глобальну кампанію проти тероризму, в якій були задіяні військові, дипломатичні та правоохоронні зусилля. США працюють над руйнуванням терористичних мереж, запобіганням терактам і сприянням глобальній співпраці у боротьбі з тероризмом.

Одним з ключових способів досягнення антитерористичних цілей США було застосування військової сили. США розпочали військові операції проти терористичних угруповань, таких як Аль-Каїда та Ісламська держава Іраку та Сирії (ІДІЛ). США також докладають зусиль для припинення фінансування тероризму і притягнення терористів до відповідальності за допомогою своєї правової системи.

Ну і ще одним важливим аспектом побудови глобалізованого світу є утвердження спільних правил гри, які будуть відстоювати спільні цінності.

Для Сполучених Штатів такими цінностями є ліберальна демократія, права людини, верховенство права та капіталізм. Саме ці цінності просуваються через різні інституції та ініціативи, вони є основою зовнішньої політики США. Просування їх відбувається і за рахунок м'якої сили, ключову роль у якій відіграє Голлівуд, але також і за рахунок воєнної сили, коли США використовує свої військові ресурси для захисту міжнародного права. Прикладами цього є Війна у Перській затоці, коли США втрутилися на захист міжнародного права, рятуючи незалежність Кувейту, або ж російсько-українська війна, у якій США допомагає ресурсами Україні, щоб та змогла відновити свої міжнародно визнані кордони.

Мрія про глобалізацію з утвердженням спільних цінностей – перемоги демократії та уніфікації світу найкраще описується у роботі Френсіса Фукуяма «Кінець історії і остання людина», яка була опублікована в 1992 році. У цій книзі Фукуяма стверджував, що кінець холодної війни і розпад Радянського Союзу ознаменували тріумф ліберальної демократії і капіталізму як єдиних життєздатних форм правління і економічної організації. Аргументація Фукуяма ґрунтувалася на ідеї про те, що існує природний поступ людських суспільств до ліберальної демократії та капіталізму. Він вважав, що ці системи забезпечують найкраще поєднання індивідуальної свободи та економічного процвітання, і що вони здатні задовольнити потреби і бажання людей в усьому світі. Ідея Фукуяма про «кінець історії» полягає в тому, що ідеологічна боротьба минулого, така як конфлікти між капіталізмом і комунізмом або ж демократією і авторитаризмом, була вирішена на користь ліберальної демократії і капіталізму. Він вважав, що ці системи зараз настільки домінують і є загальноприйнятими, що більше немає місця для виникнення альтернативних ідеологій чи систем правління. (1992)

Проте нинішній стан речей у світі показує, що Фукуяма помилявся. І можливо навіть не тільки щодо того, які цінності стануть загальноприйнятими, але й щодо того, що Сполучені Штати Америки здобули остаточну перемогу. Вище у даній роботі я намагався показати, наскільки провідна роль США визначає функціонування глобалізованого світу: від забезпечення безпеки до їхньої ролі у світовій торгівлі. Проте, така, у дечому гегемоніальна роль, має для світу як позитивні риси, такі і негативні: визначальна роль США стала синонімічною до процесу глобалізації, - а це означає, що падіння Сполучених Штатів з Олімпу означатиме завершення нинішньої епохи глобалізації. Якщо глобалізація – це процес уніфікації та інтеграції політичного, культурного та економічного аспектів людського життя у різних частинах світу, то деглобалізація – це зворотній процес, який означає фрагментацію глобалізованого світу на певні кластери, які будуть вороже ставитись один до одного, матимуть відмінні системи цінностей та будуть прагнути до самодостатності у рамках своїх кластерів, що зменшить обсяги

світової торгівлі та призведе до використання протекціоністських заходів у економіці.

Стан глобалізації вже зараз викликає занепокоєння у науковців та аналітиків. Приміром, Дані Родрік, видатний економіст, у повен голос стверджує, що глобалізація завершується: деглобалізація - це вже не теоретична концепція, а реальність. Тенденція до більшої глобалізації, яка характеризувала останні кілька десятиліть, не тільки зупинилася, але й пішла у зворотному напрямку. (Populism and the economics of globalization, 2018)

1.2. Криза глобалізації: теоретичне підґрунтя

Президент США Білл Клінтон в 2000 році у В'єтнамі, відповідаючи на питання журналіста заявив, що «Глобалізація є економічним еквівалентом такої сили природи, як вітер чи вода» (Lahart, J., 2022).

Проте, чи настільки непохитною є глобалізація? Наразі вже не всі згодні з такою оптимістичною оцінкою колишнього Президента США. Один з найпопулярніших американських політичних аналітиків Фарід Закарія, наприклад, пише: «Американська гегемонія померла. Епоха домінування США була короткою, п'янкою епохою, близько трьох десятиліть, позначеною двома моментами, кожен з яких був своєрідним зламом. Вона народилася на тлі падіння Берлінського муру в 1989 році. Кінцем, чи, радше, початком кінця, став ще один крах - Ірак у 2003 році, і повільне розгортання подій відтоді». І у цій же статті, написаній для *Foreign Affairs*, він додає: «зараз питання полягає в тому, чи виживе міжнародна система, яку США спонсорувала, - правила, норми і цінності - в міру того, як американська могутність слабшатиме, чи виживе вона. Чи Америка також спостерігатиме занепад своєї імперії ідей?». («The self-destruction of American power», 2019) Таким чином, один з головних американських аналітиків задає питання, чи вистойть глобалізація, створена США, з її цінностями і правилами, за

умови втрати Сполученими Штатами своєї гегемонії? Видатний британський історик Ніл Фергюсон (2021) виступає зі схожим меседжем: «ми свідки краху американського світового порядку». Глобалізація ж є невід'ємною його частиною.

Але чому вийшло саме так? Вище я перераховував три основні складові, що необхідні для побудови глобалізованого світу: забезпечення розвитку торгівлі, безпековий компонент та спільна система цінностей. І якщо з торгівлею та економічним зростанням питань не виникає, то спільної системи цінностей для всього світу узгодити не вдалося, а насадження американської системи цінностей країнам Близького Сходу шляхом воєнних інтервенцій дискредитувало Сполучені Штати як «світового поліцейського», оскільки поліцейський не може бути упередженим і насаджувати певну норму силою. Мені здається, саме з цих міркувань, Фарід Закарія знаменує початок кінця американської гегемонії саме інтервенцією до Іраку. Нещодавно ж спільна прес-конференція очільниці МЗС Німеччини Бербок та голови МЗС КНР Цінь Гана, на якій представник Піднебесної заявив, що «Китай не хоче, щоб йому читали лекції про права людини» ще раз вказує на те, що спроба узгодити спільні цінності, як невід'ємну частину глобалізації провалилася. Але чому сталося саме так?

У 1991 році Західний світ святкував перемогу у Холодній війні, ейфорія щодо якої передана працею Френсіса Фукуями «Кінець історії». Вважалося, що ліберальна демократія, яка ґрунтується на реалізації особистих прав і свобод людиною, здобула перемогу і тепер буде прийнята як єдина можлива форма правління. Вважалося, що демократія – «єдине, у що можна грати у місті». («Consolidating the third wave democracies», 1997) Але ж насправді, мрія Фукуями про глобалізований світ – це ніщо інше, як Третій тип війни за теорією Павла Щеліна щодо типів війни («Чому Путін веде два найжорстокіші види війни проти України», 2022), це війна проти «іншого» навколо сакрального інтересу. Це Хрестовий похід. Виникає даний тип війни внаслідок символічної неоднорідності простору ідей і бажання однієї символічної системи розповсюдитися за власні кордони. Зрештою, компромісу між «нами» та «іншими» не може існувати, оскільки

це стосується саме тих ідей, які утворюють «нас» як групу. А, отже, війни такого типу є тотальними війнами, оскільки для перемоги однієї зі сторін має померти сама ідея, навколо якої консолідується група «інших»: одна символічна система має зникнути, а населення має бути асимільовано до іншої спільноти. У періоди перемир'я ці війни проходять без насилля – на рівні ідей та пропаганди цінностей.

Тобто Сполучені Штати Америки та їхні Західні партнери буквально намагаються змінити усталені культурні традиції у різних частинах світу та уніфікувати усі держави за образом Західних держав.

Автор концепції зіткнення цивілізацій, Самуель Гантінгтон критикує такий стан речей і вважає, що США не повинна розповсюджувати свою модель ліберальної демократії за межі Західної цивілізації, наприклад, на території Близького Сходу, і не робити зі своєї цивілізаційної пропозиції мультицивілізаційну. (2002)

Павло Щелін частково погоджується з думкою Гантінгтона, але зазначає, що Захід не має провини у тому, що він розповсюджував свої цінності, але має провину у тому, що «вони відмовлялися нести за свій сакральний проект повну відповідальність, вважаючи, що увесь світ сам по собі вже живе єдиною системою цінностей». («Чому Путін веде два найжорстокіші види війни проти України», 2022) Інакше кажучи, живучи у парадигмі «кінця історії», Західна цивілізація проводила Хрестовий похід неусвідомлено, тому й робила це не у повну силу. А війни даного типу є тотальними. Фарід Закарія у тій таки статті для Foreign Affairs розділяє цю думку і порівнює таку політику США із сучасним залицанням. Він називає це «задоволення без зобов'язань» . («The self-destruction of American power», 2019)

Характерною ознакою того, що ідея спільних цінностей ліберальної демократії провалилася, є те, що Президент США Джо Байден у своїй першій прес-конференції на даній посаді охарактеризував геополітичне становище на даний момент як «битву між дієвістю демократій у двадцять першому столітті та автократіями». (Корнієнко, А., 2021)

На думку Френсіса Фукуями, демократія мала б стати універсальною цінністю, до якої приходитимуть усе більше держав, але що відбувається насправді?

Форма державного управління, яку можна назвати протодемократією виникла ще у період Стародавньої Греції, і з тих часів між нею та автократією йде протистояння, кінцевою метою якого є універсалізація однієї з форм правління для кожної держави на планеті.

Слова Вінстона Черчилля про те, що «демократія – це найгірше за винятком усього іншого» (Langworth, R., 2022) яскраво описують дану систему: це компроміс між громадянами, який полягає у тому, щоб спільно визначати вектор розвитку держави і делегувати повноваження управління певній групі людей. Критики демократії закидають їй неефективність, оскільки будь-яке рішення має бути прийняте консенсусом, досягнення якого часто займає багато часу, у той час як у автократичних режимах все може вирішити слово однієї людини. Політолог Адам Пшеворський зазначає, що «демократія - це насамперед визначеність процедур при невизначеності результатів» («Демократія і ринок», 2000), - тобто може бути прийняте будь-яке рішення. Але, у той же час, складність демократії забезпечує її сталість, оскільки система компромісів передбачає хоча б мінімальне задоволення потреб кожної ланки суспільства, у той час як автократичні режими найчастіше нехтують меншістю, яка згодом подає свій голос у більш жорсткій манері. Колишній Держсекретар США Кондоліза Райс у своїй книзі «Демократія» зазначає: «демократія була недосконалою спочатку й такою залишиться. Але люди все одно тягнуться до неї: лише вона дає їм гідність». (2018)

Проте, незважаючи на це, у останні десятиріччя фіксується зростання популярності автократичних методів управління у світі. Американський політолог та дослідник Ларрі Даймонд пише, що «демократія перебуває у рецесії». (Facing up to the Democratic recession, 2015)

Дослідники з американської неурядової організації «Freedom house» у своєму щорічному звіті «Свобода у світі» за 2021 рік фіксують, що рівень глобальної свободи погіршується п'ятнадцять років поспіль, а статус «невільної»

країни отримали найбільше держав, починаючи з 2006 року. За їхніми даними, лише близько двадцяти відсотків населення планети проживають у державах, які названо «вільними». (Freedom House, Democracy under siege, 2021) Авторитарні режими спільно працюють над тим, щоб протидіяти демократії, а «демократії усього світу знаходяться у реальній небезпеці», - зазначає президент «Freedom house» Майкл Абрамовіц. (Freedom house, ЗВІТ 2022)

Дослідники з незалежного науково-дослідного інституту V-Dem Institute провели дослідження, згідно з яким у 1967 році лише 34 держави були демократіями, а 120 - автократіями. Відсоток демократій поступово зростає, і у 2003 році 94 держави були демократіями, а 82 автократіями. Проте з середини 2000-х років фіксується зниження рівня демократичності у світі. Тобто дані V-Dem Institute підтверджують загальну тенденцію на погіршення становища демократії у світі.

Автократії починають кидати виклики демократії. У своїй книзі «Демократія» (2018), Кондоліза Райс наводить приклади дій, що ставлять під загрозу демократичне майбутнє деяких сусідніх до них демократичних держав:

Куба вже багато десятиліть експортує свою революційну ідеологію до Латинської Америки.

Венесуела, до накладання на неї санкцій США, завдяки своєму «нафтовому багатству», активно намагалася впливати на вибори у регіоні.

Китай надає економічну допомогу у Африці без жодних умов, створюючи «дипломатичний плацдарм».

Росія активно втручається у вибори у багатьох країнах світу.

У ейфорії «кінця історії» Західний світ пропустив момент, коли автократії постали з новою силою, щоб спробувати повернути втрачені позиції. Демократичні держави після закінчення Холодної війни, на мою думку, зробили неправильні висновки. У ідеологічній боротьбі комунізм програв капіталізму, а не

демократії. І капіталізм дійсно став універсальним підходом для усіх частин світу, тоді як головна битва за демократію лише починається.

Отже, спільну західну систему цінностей для усього світу установити не вдалося, але чи є це можливим взагалі? Чи може світ бути уніфікованим за образом певної держави чи цивілізації?

Німецький історик Освальд Шпенглер вважав, що кожна культура має свій власний "моральний закон", який відрізняє її від інших культур. Цей закон не може бути універсальним і не може бути відтворений в інших культурах. Шпенглер заперечував ідею загальнолюдської моралі, яка, на його думку, є тільки ілюзією. Він писав, що кожна культура має свій власний моральний закон, який базується на її унікальних історичних та культурних традиціях. Таким чином, він вважав, що ідея єдиної світової цивілізації з однаковими цінностями є ілюзією, і глобалізація, що спирається на цю ідею, є неможливою. («Занепад Заходу, 1991)

Підтвердження цієї думки можна знайти й у книзі «Зіткнення цивілізацій» (2002) американського політолога Самуеля Гантінгтона, у якій було висунуто гіпотезу про модель конфліктів після закінчення Холодної війни. За даною гіпотезою, на зміну двополярному світу, що ґрунтувався на конфлікті ідеологій, прийде багатополарність, що ґрунтуватиметься на конфлікті цивілізацій(культур).

У даній роботі він апелює до тези Френсіса Фукуями про «кінець історії» який у однойменній роботі писав: «Напевно ми стаємо свідками кінця історії як такої: це означає кінцеву точку ідеологічної еволюції людства і універсалізацію західної ліберальної демократії, як кінцевої форми людського правління». (1992) Фукуяма вважав, що глобальний конфлікт залишився позаду, хоч на теренах країн третього світу конфлікти можуть відбуватися і надалі. Війна ідей завершилася перемогою Заходу. Гантінгтон не погоджується із цією думкою: «момент ейфорії після закінчення Холодної війни породив ілюзію гармонії, та вже скоро виявилось, що це була саме ілюзія», та в іншій частині додає: «зіткнення наддержав змінилося зіткненням цивілізацій». («Зіткнення цивілізацій», 2002)

Гантінгтон виділяє дев'ять цивілізацій: Західну, Конфуціанську, Японську, Ісламську, Індуїстську, Православну, Латиноамериканську, Африканську та Буддистську. При цьому, за теорією Гантінгтона, держави об'єднуються навколо системоутворюючих, головних країн свої цивілізацій. У розумінні політолога, люди визначають себе за походженням, цінностями, мовою, релігією та звичаями. Вони ідентифікують себе з культурними групами: племенами, етнічними групами, релігійними общинами, націями і – на найширшому рівні – цивілізаціями. Щоб використовувати політику для переслідування власних інтересів, суспільство та кожен окремий індивід має визначитися зі своєю ідентичністю. Автор стверджує, що в майбутньому, якщо й виникне Третя Світова Війна, то це буде війна між цивілізаціями. Головний сенс його міркувань полягає в протиставленні Заходу всьому іншому світу. При цьому, на його думку, світ занадто складний, щоб поділяти його на Схід і Захід. Якщо Захід можна назвати об'єднаним, то інші цивілізації мало пов'язані. Таким чином, він вважає, що варто було б проводити поділ на Захід та не-Захід.

На думку Гантінгтона, панування Заходу завершується. На світову арену виступають декілька незахідних держав, які відкидають західні й відстоюють власні цінності та норми. При цьому, як я вже зазначав, політолог жорстко критикував політику поширення демократії правителями Сполучених Штатів, оскільки, на його думку, це лише сприяло наростанню конфліктів між Західною та не-Західними цивілізаціями: «уникнути глобальної війни цивілізацій можна лише тоді, коли світові лідери приймуть поліцивілізаційний характер глобальної політики і стануть співпрацювати для його підтримки».

Гантінгтон вважав, що нації, які знаходяться на «лініях розломів» стануть місцем майбутніх конфліктів цивілізацій. «Лінії розломів» - це кордони на межі цивілізацій, які у зв'язку зі специфікою свого географічного розташування, а також економічного та соціально-політичного розвитку, знаходяться у сфері інтересів конкуруючих цивілізацій. (2002)

Підтверженням тез, викладених Самуелем Гантінгтоном у даній роботі, на мою думку, слугує приклад російсько-української війни. У основі планів щодо поглинання України Росією лежить саме цивілізаційна теорія, і ідея «русского міра», яку пропагує Володимир Путін використовує ті ж самі аргументи, що й Самуель Гантінгтон: спільність віри, спільність мови, спільність історії.

Отже, на прикладах країн Близького Сходу, Росії та Китаю, ми можемо бачити підтвердження тез Шпенглера та Гантінгтона щодо неможливості уніфікації усіх держав за образом однієї, а отже, як уже було зазначено вище, успішна глобалізація можлива лише за умов, коли у її основі лежатиме поліцивілізаційний характер світу.

РОЗДІЛ 2. Деглобалізація або чому не вдалося цього разу?

2.1. Геополітичне протистояння як вирок існуючому світовому порядку

Дев'ятнадцятого лютого 2023 року держсекретар Сполучених Штатів Америки Ентоні Блінкен у розмові зі ЗМІ після зустрічі зі своїм китайським колегою Ван І сказав: «Ми дуже стурбовані тим, що Китай розглядає можливість надання летальної підтримки Росії в її агресії проти України», і, як зазначається, дав зрозуміти, що це матиме серйозні наслідки для КНР. () Сьомого березня 2023 року міністр закордонних справ Китаю Цінь Ган прирівняв будь-яку можливу майбутню військову підтримку Пекіном війни Росії в Україні до продажу зброї Тайваню зі сторони США: "Чому США просять Китай не надавати зброю Росії, в той час як самі продовжують продавати зброю Тайваню?", - запитав міністр закордонних справ Китаю під час прес-конференції. Також Цінь Ган назвав "абсурдним" втручання "високопосадовців США" в питання Тайваню, яке, за його словами, є "справою китайського народу". (CNN, 2023) Аналізуючи даний кейс, виникає питання: то чи існують єдині цінності, а виходячи з цього, і єдині правила гри у відносинах між державами? Якщо КНР не вважає за необхідне захищати жертву агресії, то система цінностей не однакова. Проте, для створення глобалізованого світу, єдина система цінностей абсолютно необхідна. Інакше, будь-яке рішення певної країни може бути сприйняте негативно для іншої. Інакше кажучи, роль «Судді» у міжнародних відносинах можлива лише тоді, коли цей «Суддя» стоїть на захисті єдиної для усіх системи цінностей. У іншому ж випадку, світ приходять до геополітичного протистояння могутніх держав. Яскравою ілюстрацією цього є фраза Міністра закордонних справ КНР про те, що «Китаю не потрібно читати лекції про права людини». (GNA, 2023) Якби мрія Фукуями збулася, КНР би намагалася досягнути «Західного ідеалу» лібералізму, але Китай вважає це втручанням до внутрішніх справ своєї держави, а, отже, не визнає за «Суддею» таких повноважень. А це, свою чергу веде до того, що, за Тойнбі (1976),

такий світовий порядок унеможливило б глобальний світ, оскільки завжди буде боротьба великих держав. У цьому випадку не важливо чи правий ти, чи ні – вирішує кількість союзників та розмір Збройних Сил.

Очевидно, що період однополярності завершився і наразі триває період формування блоків, що відіграватимуть головну роль у наступному світовому порядку. І головною причиною того, що Захід втратив свій гегемоніальний статус, стало те, що їхня цивілізаційна пропозиція не була сприйнята світом. Президент Франції Еммануель Макрон у 2019 році виступав перед власним дипломатичним корпусом з промовою, у якій зазначив чотири головні кризи, з якими стикається Франція. (Irish, J., & Emmott, R., 2019) І дві головні, на його думку це криза світового порядку і криза вільного ринку. Захід втратив гегемонію, а оскільки завжди має бути велика сила, як є гарантом світопорядку, то тепер не зрозуміло, хто посяде це місце. У даній промові він захоплюється Китаєм, Індією та Росією, як новими великими силами, з якими треба рахуватися.

Ліберальний порядок, який був пропозицією Заходу світу, і який зараз руйнується, задавав прості критерії оцінки: права людини, вільний ринок і суспільство добробуту, і відкрита демократична система. Макрон же виказує недовіру до ліберального проекту, оскільки захоплюється системами, де жоден із цих ліберальних принципів не ставиться на перше місце. Таким чином, можна побачити, що лібералізм не лише відкидається країнами Глобального півдня, а й ставиться під сумнів у одній з головних держав Заходу. Чому так сталося? Певний час вважалося, що є магістральна лінія розвитку людства до ліберальної демократії, і рано чи пізно всі до цього прийдуть і утворять світову єдність, але наразі стало очевидно, що лібералізм – це не рецепт для усіх. Крім того, український філософ Андрій Баумейстер зазначає: «лібералізм не пропонує майбутнє, це перманентне сьогодення. Якщо запитати, як ми бачимо розвиток цивілізації через 50 років, то лібералізм пропонує нам постійне збільшення добробуту в умовах, коли ресурсів не вистачить на всіх, навіть з точки зору

екології». («Кінець лібералізму», 2020) Іншими словами, у цієї ідеї немає сакрального наповнення.

«Кінець історії» тривав 10 років. Першим ударом став теракт 11 вересня, другим ударом - введення військ в Ірак, коли Західна коаліція розкололася, а далі відбувалось стрімке піднесення нових центрів сили, які вже зараз кидають виклик Заходу у боротьбі за новий світовий порядок. Захід завжди був бастионом впливу технологій і військової сили, проте, завдяки глобалізації, цей розрив зараз зведено до мінімуму. І парадоксальним є те, що завдяки процесу глобалізації, Захід виростив опонентів, конкуренція з якими завершує процес глобалізації. Адже ресурс, на якому стояла глобальна система – це, перш за все, добра воля США, які забезпечували безпеку торгових шляхів. Також, це ліберальний глобальний проект (утопічна ідея створення єдиного суспільства зі світовим урядом (ООН)) і можливість оплачувати все це задоволення безмежними фінансовими резервами ФРС. Для США, як гаранта цієї системи, це коштувало занадто дорого. У 1945 році їхня частка у світовому ВВП сягала 50 відсотків, наразі – близько 20 відсотків. Глобальний ліберальний проект провалився, а домінації США в океані кидає виклик КНР. Для існування глобального світу, вам необхідний глобальний Суддя: коли він зникає, починається боротьба за владу. Боротьба за владу означає війну: холодну або гарячу, - але будь-який варіант поставить хрест на глобалізації, доки не буде встановлено новий світовий порядок.

2.2. Безпековий аспект протистояння

Як вже було зазначено у попередніх підрозділах, єдиний глобальний світ можливий лише за умови того, що існує єдиний глобальний Суддя, який має переважаючу військову міць і який може забезпечувати стабільність створеної ним системи. Але за останні двадцять років Сполучені Штати Америки втратили таку роль. Панічна втеча американських військ із Афганістану, а також програш у Сирії показав, що Глобальний Суддя не має повноти влади і йому можна кидати

виклик. Ще одним доказом того, що Сполучені Штати не можуть підтримувати створений ними світовий порядок, стала анексія Кримського півострову. Російська Федерація брутально порушила велику кількість міжнародних договорів і не отримала за це нічого, окрім «косметичних санкцій».

Кейси Сирії, Афганістану та України продемонстрували усім незадоволеним гегемонією Заходу, що його можна перемагати. Якщо ще 20-30 років тому Сполучені Штати при підтримці інших Західних держав могли бути впевнені у своїй перемозі проти будь-якої держави у будь-якій точці світу, то сьогодні Західні країни не мають такої впевненості, оскільки їхня технологічна перевага скоротилась.

А у моменти, коли гегемон зникає, розпочинається боротьба за сфери впливу. Яскравою ілюстрацією цього може слугувати приклад Туреччини, яка хоч і є членом НАТО, але, зважаючи на свою військову міць та важливість для альянсу, може проводити доволі автономну зовнішню політику. Турецькі еліти розуміють, що епоха глобалізації завершується і готуються посісти своє місце у деглобалізованому багатопольярному світі, де вони бажають стати одним із центрів сили. Це можна побачити і на рівні риторики турецьких лідерів, і, проаналізувавши дії Анкари на міжнародній арені.

За останні 5 років Туреччина брала участь у збройних конфліктах в Іраку, Сирії, Лівії та Нагірному Карабасі. Також вона має у своєму розпорядженні значний військовий контингент у Катарі, на Північному Кіпрі, в Сирії та Сомалі. Такий політичний курс і участь Туреччини в локальних конфліктах сприяли розбіжності інтересів з багатьма гравцями в регіоні: США, Францією, Ізраїлем, Єгиптом і Росією.

Громадянська війна в Лівії є масштабною грою, де по один бік Туреччина та Катар, а також Італія та США, які спільно підтримують Уряд національної злагоди, а по інший Франція, ОАЕ, Єгипет, Саудівська Аравія та Росія, які підтримують генерала Халіфу Хафтера.

Проте Туреччина використовує прагматичний підхід *realpolitik*, і не боїться конфронтації з іншими гравцями. Яскравим прикладом слугує кейс підписання контракту між Туреччиною та Росією на постачання комплексів ПВО С-400, за що вони отримали санкції з боку США. (Bloomberg, 2020) Ця історія є показовою, оскільки демонструє, що для Туреччини найважливішим є суверенітет та збереження права проводити власну національну політику, яка не обов'язково повинна викликати схвалення у країн Заходу.

Загалом же Туреччина показує усім іншим гравцям, що неможливо забезпечити безпеку у проблемних зонах на території колишньої Османської імперії без Туреччини. Війна у Нагірному Карабасі стала показовим прикладом.

Туреччина зарекомендувала себе як надійний та сильний союзник, тому й продовжує підписувати додаткові безпекові угоди. Анкара уклала угоду про взаємну оборону з Катаром, Сомалі, Суданом і Лівією, що дало їй змогу будувати бази в Перській затоці, на Близькому сході та на Африканському розі. Туреччина хоче створити військову базу на колишньому османському форпості на острові Суакін. Для цього у 2017 році Анкара орендувала острів у Судану на 99 років, плануючи перетворити його на порт. (YeniSafak, 2019)

Туреччина за останні 20 років також перетворилася на одного з найбільших у світі експортерів зброї. І що важливо, Туреччина інвестує у розробку технологій, намагаючись забезпечити, щоб виробництво розташовувалось на території Туреччини або країн з її сфери впливу. Варто відзначити і «безпілотну дипломатію», що характеризується поглибленням відносин між Туреччиною та іншими державами шляхом підписання контрактів на постачання озброєння, у першу чергу безпілотників компанії Baykar.

Туреччина не планує зупинятись, маючи ще дві великі мети. Першою є ядерна зброя. Раджеп-Таїп Ердоган заявив: "несправедливо, що кілька країн, які володіють ядерною зброєю, диктують іншим правила гри. У деяких країн є ядерні боєголовки: не одна і не дві, але вони кажуть нам, що для нас вони не доступні і цього я прийняти не можу". (Staff, R., 2019) У цьому меседжі власне і можна

побачити те, чому попередній світовий порядок руйнується, а разом з ним і відбувається руйнація глобалізованого світу: з'явилися держави, які хочуть набагато більшого, ніж їм пропонують гарантії попереднього світового укладу. Туреччина вже зробила перший крок - у 2023 році відбулося відкриття першої у Туреччині АЕС, що відкриває їм дорогу до набуття статусу ядерної держави. Іншою ціллю турецького керівництва є вихід у космос: у 2023 році Туреччина планує вперше відправити безпілотний апарат на поверхню Місяця.

Звісно, усе це стало можливим через те, що Туреччина є дуже важливим союзником країн Заходу, перш за все як член НАТО, на Кавказі та Близькому Сході, але й через те, що за останні 20 років економіка Туреччини показала стрімке зростання.

Проте, якщо Туреччина є частиною НАТО, і хоча б через це може вважатися хоча б частково частиною Західного світу, то серед країн не-Західного світу є також немало держав, які реагують на втрату США гегемонії та хочуть перерозподілити сфери впливу. Якщо подивитися на рейтинг армій світу за версією Global Firepower за 2023 рік, то ми побачимо, що серед топ-15 армій світу, є лише 8 держав Заходу, а інші країни є не-Західними.

Таблиця 2.1.

Рейтинг Global Firepower (2023) має такий вигляд:

1	США
2	Росія
3	Китай
4	Індія
5	Велика Британія
6	Південна Корея
7	Пакистан
8	Японія
9	Франція
10	Італія
11	Туреччина
12	Бразилія
13	Індонезія
14	Єгипет
15	Україна

Як вже було зазначено вище, коли немає «глобального поліцейського», починається протистояння, за якого розмір та спроможності Збройних Сил мають визначальну роль.

Згідно з прогнозами, до 2025 року дві третини населення світу будуть проживати в Азії, в той час як США і ЄС складатимуть всього 5% та 7% населення світу відповідно. (U.S. population projections 2015-2060) Варто відзначити, що країни Азії витрачають більше коштів на оборону, порівняно з країнами Європи, що свідчить про зростаючу важливість регіону у геополітичному контексті. У березні 2022 року Пентагон опублікував стратегію національної оборони, де була визнана загроза від Китаю як основна. (Department

of Defense releases the president's fiscal year 2024 defense budget, 2023) У статті Елбріджа Колбі в журналі «Time» (2022) було заявлено, що «США зобов'язані підтримувати Україну, але Китай має стати їхнім пріоритетом». Це відбулося у момент, коли Росія розпочала повномасштабне вторгнення на територію України, що свідчить про фокус США саме на Тихоокеанському регіоні. Але чому Сполучені Штати так занепокоєні саме загрозою, створюваною Китаєм? Останні 20 років Китайські витрати на оборону були другими після США, але розрив у сумі витрат постійно скорочується. За цей час, приміром, КНР змогла побудувати найбільший у світі флот за кількістю кораблів. «Століття принижень» Китаю почалося з того, що вороги прийшли морем. Тепер Китай вирішив виправити ситуацію.

Також варто відзначити, що Китай отримав можливість виробляти кораблі всіх видів, включаючи авіаносці. Це свідчить про амбітні плани Китаю у зміцненні своєї морської потужності та присутності в регіоні. Китай також активно діє на міжнародній арені, поглиблюючи союзи з іншими державами у безпековій сфері. Серед таких країн можна назвати Пакистан, Росію, Іран та країни Тихоокеанського регіону, такі як Камбоджа, Лаос, Непал, Кірібаті, Вануату та Соломонові острови.

Проте Сполучені Штати Америки також активно намагаються протидіяти збільшенню ролі Китаю у Тихоокеанському регіоні та поглиблюють свою співпрацю з дружніми країнами, утворюючи такі формати співпраці, як "Five Eyes" (співробітництво в галузі розвідки інформації між США, Великою Британією, Канадою, Австралією та Новою Зеландією), "Anzus" (оборонне співробітництво між США, Австралією та Новою Зеландією), "Quad" (стратегічний діалог між США, Японією, Австралією та Індією) і "Aukus" (оборонне співробітництво між США, Великою Британією та Австралією). Нарощування морської потужності Китаю, зокрема збільшення флоту і кількості авіаносців, відображає стратегічну амбіцію країни стати визначальною силою у світових морських просторах. Це може бути спрямовано на

відштовхування потенційних загроз з боку інших держав, а також на посилення впливу та забезпечення захисту своїх морських торговельних шляхів та регіональних інтересів. Конкуренція між США та Китаєм в сфері впливу та контролю стає все більш напруженою. Залучення союзників, формування нових стратегічних партнерств і посилення військових потужностей стають ключовими елементами в цьому протистоянні. Важливим союзником Китаю для протистояння Індії є Пакистан – ядерна держава, військова міць якої за рейтингом Global Firepower 7 у світі. Ще одним союзником Китаю стає Іран, який є важливим гравцем у регіоні Близького Сходу і має значний вплив на безпекову ситуацію в цьому регіоні. Іран активно займається розширенням свого впливу шляхом формування союзів та підтримки негативних сил у різних країнах. Наприклад, Іран підтримує угруповання Хезболлах у Лівані, Хуситських повстанці в Ємені, а також різні шіїтські групи в Іраку та Сирії. Це створює напруження з іншими країнами Перської затоки та підтримує конфлікти в регіоні. Нещодавно оприлюднені документи американської розвідки (The Hill, 2023) свідчать про те, що Революційна гвардія Ірану працює над підготовкою і озброєнням мережі бойових груп в Сирії "потужними бронебійними бомбами", щоб вони могли здійснювати терористичні атаки проти американських військ в країні. Як повідомляється, це є частиною "ширшої стратегії", розробленої Іраном і Росією з метою створити достатньо проблем для американських військ в регіоні, щоб вони вирішили залишити позиції на півночі і сході Сирії.

Для протистояння з такими сильними гравцями у Азії, країни Заходу звертають свою увагу на Індію, яка є найбільшою за кількістю населення демократією у світі. Ця країна, що нещодавно увійшла до п'ятірки найбільших економік світу, намагається протистояти Китайському впливу у Азії. Прикладом цього може бути контракт з В'єтнамом та Філіппінами на постачання крилатої ракети Brahmos, адже продаж зброї – це продаж впливу. Країни, які ставляться до Китаю з недовірою, звертаються до інших постачальників зброї для зміцнення своєї обороноздатності та забезпечення своїх інтересів у регіоні.

Проаналізувавши події у безпековій сфері на теренах Євразії, можна помітити формування центрів сили, які все більше протиставляють себе одна одній. Утворюються конкуруючі військові блоки, що є проявом процесу деглобалізації, адже несе за собою розходження у економічній сфері. Якщо ви готуетесь до війни – ви потребуєте самодостатності, оскільки лише будучи самодостатнім, можна починати війну. Проте які загрози несе деглобалізація для безпеки, окрім безпосередньо військових конфліктів? Як вже зазначалося, глобалізація була забезпечена охороною морських шляхів з-боку США, проте, за умов військового протистояння це стає надто складним до виконання. Прикладом може слугувати танкерна війна 1980-х під час Ірано-Іракської війни, коли до підписання у 1988 році мирної угоди, було виведено з ладу 546 торгових суден.

Тоді Сполучені Штати продемонстрували прихильність до свободи судноплавства, втрутившись і намагаючись завадити знищенню торговельних суден у Перській затоці. Проте наразі США не втручається, коли Іран на державному рівні займається піратством у Перській затоці, що викликає непорозуміння у союзників. Нещодавно МЗС ОАЕ підтвердило, що 2 місяці тому Емірати припинили свою участь у форматі Combined Maritime Forces (Об'єднані морські сили), який був створений Штатами для посилення координації з союзниками з охорони торговельних маршрутів у Затоці та охорони суден. («UAE rejects...», 2023)

Це стало відповіддю на захоплення Іраном нафтоналивних танкерів у районі Затоки в рамках їхньої проксі-війни зі США та Ізраїлем. Від цього конфлікту страждає регіональна торгівля, і підірвалися позиції нафтових арабських монархій. Причини рішення Абу-Дабі - невдоволення слабким реагуванням американців на інциденти із захопленням нафтових танкерів. За заявою Еміратів, американці жодних дій у відповідь не зробили, а формат Combined Maritime Forces не допоміг запобігти цьому інциденту.

Таким чином, можна констатувати, що Захід втрачає роль гегемона у безпековій сфері, наразі виступаючи лише одним з блоків, що ведуть боротьбу за

владу. Таке протистояння ставить під загрозу головний аспект глобалізації – безпеку на торгових шляхах. Наразі її забезпечують дванадцять авіаносних груп США, але по мірі нарощення воєнних потенціалів інших держав, - вони втрачають цю функцію.

2.3. Економічна складова протистояння

На момент завершення Другої Світової війни, ВВП США складав половину від загального ВВП усіх країн, а обсяги економіки не-Західних країн були мізерними. Проте з плином часу ситуація почала змінюватись. Процес деколонізації призвів до зменшення розміру економік колишніх колоніальних імперій Європи, утворюючи нових суб'єктів на мапі світу. Приблизно тоді ж розпочався процес глобалізації. Вважалося, що країни будуть спрямовувати свої ресурси туди, де вони будуть найбільш продуктивними. Капітал перетікав би з країн, де його було вдосталь, до країн, де він був потрібен, що сприяло б глобальному економічному зростанню. Проте насправді у глобалізації була інша логіка і капітал перетікав лише до певних юрисдикцій, де для цього були найсприятливіші умови. Перш за все, звісно, дешева робоча сила.

І у цій логіці ліберальної глобалізації Китай почав перемагати. Західні країни зробили КНР «світовою майстернею», чим Китай залюбки користувався. Такі ж процеси відбувалися і щодо інших країн Азії, Африки та Латинської Америки, проте найкращим прикладом є КНР.

І, зрештою, виник конфлікт між роллю Заходу як гаранта глобального світового порядку, який несе усю відповідальність і витрачає на це власні ресурси, та Заходу як основного вигодоутримувача цього порядку. Яскравою ілюстрацією цих слів може слугувати те, що наразі частка США у глобальному ВВП близька до 20 відсотків і майже дорівнює китайському. А за прогнозом від PwC (PricewaterhouseCoopers, 2017) на 2050 рік рейтинг країн з найбільшим ВВП виглядатиме так:

Таблиця 2.2.

1	Китай
2	Індія
3	США
4	Індонезія
5	Бразилія
6	Росія
7	Мексика
8	Японія
9	Німеччина
10	Велика Британія

Отже, стало очевидно, що глобалізація призведе до того, що Західні країни втратять свою гегемоніальну позицію у світовій економіці. Зрештою, Захід відмовився від установлених ним правил і почав ними маніпулювати на свою користь. Основний принцип: світова торгівля - простір нейтральності був порушений у 2018 році, коли США розпочали «торгівельну війну» проти КНР. (Mullen, J., 2018) Вільний ринок, свобода обміну, свобода інформації, свобода технологій – це ті принципи, на яких трималась глобалізація. І цей простір почав скорочуватись. Яскравий є приклад санкцій США проти китайського технологічного гіганта Huawei, коли американським компаніям було заборонено торгувати з китайською компанією. Це включає постачання компонентів, програмного забезпечення та технологій, які мають американське походження або розроблені в США. Санкції викликали значні втрати для Huawei, включаючи зниження продажів та обмеження доступу до ключових компонентів та технологій. Зрештою, компанія стала активно розробляти власні альтернативи. На мою думку, з моменту початку «торгівельної війни» США проти Китаю можна починати відлік завершенню глобалізації у сфері міжнародної економіки, оскільки подібні санкції продемонстрували те, що у США не вірять у уніфікацію світу за

власним зразком, не вірять у тези Фукуяма, а починають протидіяти країні, яка кидає їй виклик. У цей же момент можемо констатувати, що КНР також активно готується до протистояння із США у економічній сфері, переформатовуючи власну економіку. Китай, спираючись на свою велику робочу силу та імпорт іноземних технологій, досяг значного економічного зростання. Однак, зі зростанням заробітних плат у країні та появою конкуренції з боку інших економік із низькою оплатою праці, перевага китайського сектору трудомісткого виробництва поступово змінюється.

Уряд Китаю визнає необхідність конкурувати з потужним технологічним потенціалом Америки та інших країн. Тому він зосереджує зусилля на створенні власного центру інновацій. Уже за останні кілька років Китай досяг значних досягнень у різних сферах. Він розробив гіперзвукові ракети, провів випробування генної інженерії та запустив квантові супутники. Такі успіхи свідчать про серйозний науково-технологічний потенціал Китаю.

Одним із ключових напрямків переформатування економіки Китаю є перехід від трудомісткого експортного виробництва до внутрішнього споживання, послуг та високих технологій. Ініціатива "Зроблено в Китаї 2025" охоплює 10 галузей, розвиток яких дозволить Китаю стати виробником цінних товарів і послуг. Серед них - інформаційні та комунікаційні технології, виробництво напівпровідників, розвиток промислової робототехніки, транспортне виробництво (авіаційно-космічна техніка, судноплавство, залізничний транспорт, автомобілебудування), енергопостачання, сільське господарство, стратегічні матеріали та біофармацевтика. Основна мета полягає у створенні внутрішнього ринку, щоб зменшити залежність від експорту та стати більш самодостатнім. (Financial Times, 2022)

Китай також відіграє важливу роль як інвестор у різних регіонах світу. Він активно інвестує в розвиток інфраструктури, енергетики та інших галузей в інших країнах. Наприклад, Китай інвестував приблизно 18 млрд доларів в Іран з 2010

року та підписав угоду на 400 млрд доларів для розвитку нафтогазової та транспортної інфраструктури Ірану. (Forbes, 2021).

Китайські інвестиції в Африку також мають значний обсяг. За останні роки, Китай став найбільшим торговим партнером для багатьох країн Африки та інвестував мільярди доларів у проекти інфраструктури, енергетики, транспорту та інших галузей. Він активно співпрацює з країнами Африки через Фонд китайсько-африканського співробітництва. Китай є другим глобальним інвестором у світі та першим інвестором у країни, що розвиваються. Пекін не цікавить як інші ведуть справи у своїй країні. Йому, безумовно, байдуже, авторитарні вони чи демократичні, він просто хоче вести бізнес і бізнес йде добре. Сьогодні Китай є найбільшим торговим партнером Південної Америки. У 2008 році Китай приєднався до Міжамериканського банку розвитку, у 2009 - до Карибського банку розвитку. В обох випадках Китай став учасником із правом голосу.

Основна мета Китаю як інвестора полягає у розширенні свого економічного і політичного впливу, забезпеченні ресурсів та відкритті нових ринків для своїх товарів та послуг.

Близько 70 відсотків світової торгівлі відбувається морем, де Західні країни продовжують домінувати, тому Китай своїм мегапроектом ставить за мету змінити цю пропорцію і шляхом інвестицій у інфраструктурні проекти намагається збільшити товарообіг наземним транспортом, щоб позбавити Захід однієї з головних переваг. Яскравим прикладом є інвестиції Китаю у проект Трансконтинентального транспортного коридору у Південній Америці, що проходить через територію Бразилії, Парагваю, Аргентини та Чилі. Загальна протяжність складає 2250 км траси і залізниці. Цей проект дозволить збільшити і пришвидшити торгівлю країн Південної Америки з Китаєм, а також уникати при торгівлі Панамського каналу, що власне і ілюструє, як Китай намагається зменшити роль флоту Сполучених Штатів, який контролює Панамський канал.

Подібними проектами займається не лише Китай, а й інші гравці, які прагнуть зменшити роль ВМФ Західних держав. Росія хоче обійти Суецький канал

через «Перський коридор». Подібний проект було реалізовано під час Другої Світової, коли Іран був під окупацією Британії та СРСР і через його порти йшов ленд-ліз до СРСР. До 30 відсотків ленд-лізу пройшло через «Перський коридор».

У 2002 році Росія, Іран та Індія підписали угоду про будівництво коридору «Північ-Південь». Таким чином Росія могла б обійти Європу і Суецький канал. Протяжність маршруту 7200 км, у той час як Середземноморський маршрут складає 16200 км. Проект частково реалізовувався протягом 20 років, проте поштовхом до завершення послужила ізоляція Ірану і Росії. Наразі недобудованим залишається частина коридору, що складає лише 150 км, проект буде завершено цього року. Транспортування товарів Перським коридором на 30 відсотків дешевше і на 40 відсотків швидше для країн-вигодоутримувачів ніж через Суецький канал. (Kasturi, С., 2022) Для Індії цей проект є частиною гри з протистояння Китаю і Пакистану, а для Росії та Ірану транспортна артерія, яка дає можливість торгувати на тлі поглиблення санкційного тиску. Проект доволі успішний і зацікавив інші держави регіону, саме тому 19 січня 2023 року Іран і Євразійський союз підписали меморандум про вільну торгівлю.

Загалом, очевидно, що США втрачають свій вплив на світову торгівлю, проте у Вашингтоні залишається їхній головний козир – долар США.

У 1999 році на долар припадало 71 відсоток світових валютних резервів. Зараз майже 60 відсотків світових резервів зберігаються в американських доларах. Коли ФРС друкує свою валюту, вартість цього боргу лягає на всіх, хто тримає резерви в доларах, - це найбільша порівняльна перевага у світовій історії, яку колись одна наддержавна мала над рештою гравців. Колишній Міністр фінансів Франції Жескар Дестен назвав американський фінансовий актив «непомірним привілеєм».

Крім того, завдяки високому попиту на свою валюту, Вашингтон отримує кредити з незмінно низькою ставкою. Також, оскільки міжнародній торгівлі необхідні долари США, американські санкції являють собою дієву загрозу та ефективний інструмент зовнішньої політики. Проте, як вже було зазначено, і він

поступово втрачає свої позиції по відношенню до інших валют, хоч і зберігає за собою лідерство.

Ще одним фактором, який впливає на економічну складову протистояння, є те, що більшість природних ресурсів, які потрібні для функціонування економіки, залягають на території не-Західних держав, що надає їм перевагу. Природні ресурси, якщо їх правильно використовувати, надають деяким країнам велику перевагу. Це можна розглянути на прикладі ОПЕК- організації країн-експортерів нафти, яка включає 13 учасників: Алжир, Анголу, Венесуелу, Габон, Екваторіальну Гвінею, Ірак, Іран, Республіку Конго, Кувейт, Лівію, Нігерію, ОАЕ та Саудівську Аравію. Існує також платформа ОПЕК+ — це домовленість, яка охоплює не тільки країни-члени картелю, але й низку інших: Азербайджан, Бахрейн, Бруней, Казахстан, Малайзію, Оман, Південний Судан, Росію та Судан.

ОПЕК має 2/3 світових запасів нафти та 40 відсотків світового експорту нафти. І у переліку її членів немає жодної Західної держави. Якщо проаналізувати діяльність картелю, то можна помітити, як у 1973 році за їхнім бажанням ціна на нафту виросла у 4 рази, спричинивши у Західних державах хаос. А коли Рональд Рейган домовився з ОПЕК(перш за все Саудівською Аравією) про збільшення видобутку нафти, - ціна впала у 3 рази. Така ініціатива призвела до глибокої кризи у Радянському Союзі. Коли у 2000 році ОПЕК встановив ціну на рівні 35 доларів, у ЄС розпочалися «бензинові бунти». Отже, можна побачити, наскільки залежними є Західні держави від бажань лідерів країн-членів ОПЕК, що несе велику загрозу. Надихнувшись успішністю такого об'єднання, Іран та Росія хочуть сформувати газовий картель, подібний до ОПЕК.

Загалом, можна сказати, що за умов деглобалізації, відсутність багатьох ресурсів на територіях Західних країн ставить під загрозу їхнє економічне процвітання та надає перевагу тим країнам, які хотіли б зменшити роль Заходу у забезпеченні світового порядку. Економічна перевага Західних держав поступово втрачається, а, отже, й світовий порядок, збудований цими державами відійде у минуле, що, звісно ж, понесе за собою і процес деглобалізації.

РОЗДІЛ 3. Роль російсько-української війни у загальній тенденції деглобалізації

3.1. Виклик існуючому світовому порядку не-Західних держав

Російська Федерація, очолювана Володимиром Путіним, кинула виклик існуючому світовому порядку у 2007 році, коли Президент РФ виголосив свою промову на Мюнхенській безпековій конференції. У ній він розкритикував Західні держави, перш за все, США, за нехтування з їхнього боку суверенітетом інших держав заради просування власних інтересів. Пізніше Росія приступила до дій. Грузія у 2008 році, Україна у 2014 стали кроками РФ, які мали на меті зламати існуючий світовий порядок. І багато у чому ці кроки стали успішними. Володимир Путін зумів показати, що Захід доволі слабкий та роз'єднаний. Західні країни не були готові відразу покарати Росію, більшість бажала продовжувати *business as usual*. І така реакція США та їхніх союзників продемонструвала усім іншим країнам, що, якщо вони хочуть кинути виклик гегемонії Заходу, то кращого моменту може не бути. Перш за все активізувалася Піднебесна. Тут важливо зазначити, на мою думку, що еліти США не мислять категоріями полюсів. Для них важливим є те, щоб на усій шаховій дошці усі грали за американськими правилами. Оскільки навіть якщо існують сили могутніші, але вони грають за твоїми правилами – то ти маєш найбільші важелі впливу. Це все підкріплюється контролем близько тисячі воєнних об'єктів по всьому світу, домінуванням дванадцяти авіаносних груп США у Світовому океані, а також доларом, який є світовою резервною валютою. Власне усе те, що дозволило створити глобалізацію і те, проти чого активно намагаються протидіяти не-Західні держави. В системі цих правил Китай може ставати скільки завгодно сильним, але головне, щоб ці правила продовжували існувати. Але Китай і деякі інші держави, схоже, не бажать більше слідувати цим правилам. Аналітик Українського інституту майбутнього Павло Щелін говорить, що «КНР кинула найбільший виклик Заходу з

часів Ялти» (Ukrlife, 2023), тобто з моменту, коли формувався той світовий порядок, який існував дотепер. Радянський Союз, приміром, не пропонував іншого світового порядку, а існував на тій «шаховій дошці», яку наразі намагається замінити КНР. Китай критикує Західні країни за те, що ті намагаються уніфікувати увесь світ за своїм прикладом. Це саме те, про що говорив, приміром, Гантінгтон, критикуючи США за намагання зробити власну цивілізаційну пропозицію поліцивілізаційною. При цьому, у процесі таких намагань відбувалися руйнації цілих держав, як то Іраку чи Лівії. Китайська ж пропозиція світу, що була виголошена у 2013 році, має назву «Спільнота спільної долі», де велику вагу було надано культурній ідентичності і цивілізаціям, про які говорив ще Гантінгтон. В основі цього проєкту ставиться суверенітет. І саме це відгукується у лідерів багатьох країн Глобального Півдня. Яскравим прикладом став візит німецького посла до Президента Намібії Гаге Готтфріда Гейнгоба, коли німецький посол Нормберт Ламмерт виказав стурбованістю збільшенням впливу Китаю у державі, на що Президент відповів йому: «яка вам різниця, чий у нас тут вплив?». (African Insider, 2023) Цей випадок демонструє, що країни Глобального Півдня бажають, щоб їхні внутрішні справи нікого не турбували. І Китай задовольняє цю вимогу: якщо Західні держави хотіли б уніфікувати світ, перетворивши усі держави на ліберальні демократії, то КНР це не потрібно: вони залишають це питання на відкуп місцевій владі. Така позиція не-Західних держав - це своєрідна відповідь Фукуямі: «не треба вчити нас як жити». Китай надає кредити, не вимагаючи створення інституцій, чи змін у керівництві держави і, як вже було зазначено вище, є головним кредитором країн Глобального півдня. Сі Цзіньпін прямо говорить про те, що його мета – новий біполярний світ, і якщо у період Холодної війни відбувалося протистояння капіталістичного блоку соціалістичному, то наразі Китай протиставляє Західному лібералізму ідею суверенітету, під якою намагається консолідувати ті держави, які протиставляють себе Заходу. Для прикладу можна розглянути процес накладання санкцій на Росію за повномасштабне вторгнення на територію України, який можна порівняти з Континентальною блокадою Наполеоном Британії. Якби світ досі був

однополярним, то усі інші держави прийняли б санкційну політику Заходу, але ми спостерігаємо зворотній процес: Туреччина, Китай, Індія, Вірменія, Грузія, Алжир, Казахстан та деякі інші держави допомагають Росії «обходити» санкції, діючи у власних національних інтересах. Також є приклад того, що країни-члени ОПЕК скорочують видобуток нафти, щоб залишити ціну на неї високою і Росія могла продовжувати отримувати високий прибуток від її продажу. () Це свідчить про те, що не-Західні держави у своїй більшості протиставляють себе Заходу і у цьому питанні також.

Китай також проводить активну дипломатичну роботу, приміром примиривши Іран та Саудівську Аравію, виступаючи посередником, що кардинально змінює ситуацію у регіоні. Якщо раніше діяли угоди Авраама, що протиставляли королівські династії Перської затоки та Ізраїль Ірану, то тепер, схоже, Ізраїль втрачає союзників у протистоянні Ірану. Також варто відзначити, що просувається мирним процес у Ємені, де відбувається громадянська війна. Це є наслідком примирення Саудівської Аравії та Ірану, які у війні у Ємені підтримують різні сторони конфлікту. Таким чином, за посередництва Китаю об'єднуються давні вороги, які поступово переходять у сферу впливу КНР. Також Китай активно діє, намагаючись «вбити клин» між європейськими країнами та США. Яскравим є приклад того, як після візиту до Пекіну, Еммануель Макрон заявив, що «Європі потрібна стратегічна автономія від США» (Цензор.нет, 2023). А спробу Китаю просувати власним мирний план завершення російсько-української війни можна назвати інтервенцією у європейські справи, адже КНР ніколи не намагалася відігравати ролі у внутрішньоєвропейських справах. Проте це виглядає абсолютно логічним, якщо розглядати ці дії через призму бажання Пекіну стати одним з двох полюсів двополярного світу. Також варто відзначити, що на тлі послаблення Росії, Китай поступово абсорбує Росію та залежні від неї держави до власної сфери впливу. Розуміючи, що у Володимира Путіна немає іншої опори, окрім як КНР, Сі Цзіньпін активно користується ситуацією і закупає російські ресурси зі знижкою, а також, під час останнього візиту, між двома державами було підписано низку договорів, яка призведе до «юанізації

економіки Росії», як заявляють російські експерти.() Китай також просуває свої інтереси і у Центральній Азії, яка вважалася сферою інтересу Росії. Під час останнього саміту «5+1» між лідерами КНР, Казахстану, Узбекистану, Киргизстану, Таджикистану і Туркменістану, Сі Цзіньпін запропонував утворити з цими державами оборонний союз (Hauley, A., 2023), хоча більшість з цих держав є членами ОДКБ, що свідчить про те, що Центральна Азія поступово стає сферою впливу КНР. Загалом же, на теренах Азії відбувається те, чого побоювався Збігнев Бжезинський, пишучи у своїй «Великій шахівниці» (1997) : найбільш небезпечним сценарієм була б велика коаліція Китаю, Росії та Ірану, об'єднана не спільною ідеологією, а взаємодоповнюючими претензіями. І претензії ці направлені у сторону Західних держав. «Світовий острів» об'єднується, якщо згадати теорію Маккіндера.

Ще одним вагомим наслідком російсько-української війни стало те, що санкції Заходу проти Центробанку РФ виступають небезпечним прецедентом. Долар більше не є нейтральним інструментом, який забезпечував глобалізацію, - тепер це зброя. Це рішення підірвало авторитет до долару серед усіх не-Західних держав. І цим активно користуються головні гравці Азійського регіону, намагаючись зруйнувати «непомірну перевагу» США. Цей процес характеризується переходом до торгівлі у національних валютах Індії, Китаєм, Саудівською Аравією. При цьому, деякі Західні держави вимушені торгувати з цими державами у їхніх національних валютах. Нещодавно торгівельну угоду з Китаєм у юанях підписали Франція та Росія (Financetwitter, 2023), а Індія та Німеччина з Британією готуються до торгівлі з Індією у рупіях. (The Hindu, 2023) Також нещодавно було підписано угоду на нафтопродукти між Саудівською Аравією та КНР у юанях. (Kaleemullah, 2023) Тут потрібно розуміти, що від цих гравців залежить велика частина міжнародної торгівлі, а значить навіть Західні держави не можуть їм відмовити і вимушені погоджуватися на такий крок. Це вже не говорячи про те, що Китай є найбільшим торговим партнером для більшості держав світу, а значить у перспективі зможе вимагати торгувати у національній валюті, що неодмінно призведе до зміни статусу долара у світі.

Розпад світу на великі валютні зони стане ще одним проявом процесу деглобалізації, про що у своєму щорічному листі акціонерам заявив Ларрі Фінк, гендиректор BlackRock, найбільшої у світі інвестиційної групи: «російське вторгнення в Україну поклало кінець глобалізації, яку ми пережили за останні 3 десятиліття». (The New York Times, 2022) Регіональні валютні зони, своєю чергою, формуватимуть блоки, що будуть протистояти один одному. Це призведе до нових правил обміну технологіями, та й нівелює суть теорії порівняльних переваг, на якій стояла ідея глобалізації. Війна створюється неефективністю попереднього світового порядку, але, також, за результатом війни іноді створюються новий світовий порядок, і, схоже, що результатом російсько-українська війни стане саме новий світовий порядок.

3.2. Пробудження Заходу

« Пані та панове, Геополітика повертається» (2022) , - колишня міністерка закордонних справ Британії Ліз Трас навесні 2022 року так почала свій виступ, у якому визнала неправильну стратегію Заходу по відношенню до авторитарних режимів, перш за все Китайського та Російського. У даній промові вона зазначає, що після закінчення Холодної війни всі західні політики вважали, що мир, стабільність та процвітання будуть поширюватися світом, але це була помилка. Інакше кажучи, Ліз Трас визнала, що колективний Захід перебував у парадигмі «кінця історії» Френсіса Фукуями, вважаючи, що їхня форма ліберальної демократії перемогла. І у даній переможній ейфорії, що продовжувалася майже тридцять років, політики у Брюсселі, Вашингтоні та Лондоні закривали очі на те, як авторитарні режими грубо порушують норми та принципи, що лежать у основі уставу ООН чи Заключному акті Гельсінського договору. Майбутня прем'єр-міністерка констатувала, що потрібно починати діяти, щоб не дати остаточно зруйнувати світову архітектуру безпеки. «Агресори дивляться на те, що сталося в Україні, а ми маємо переконатися, що вони отримають правильний меседж», -

таким чином Ліз Трас говорить, що Україна де-факто є полем битви демократії та автократії, а події в Україні визначають майбутній світовий уклад. Таку саму позицію висловив і Президент України Володимир Зеленський, виступаючи у Конгресі США: «ця боротьба визначить, чи збережеться демократія для українців, американців та усіх інших, цю битву неможливо заморозити або відкласти, її неможливо ігнорувати, сподіваючись на захист океану або будь-чого ще». (2022) З такою оцінкою погоджується і виконавчий директор Renew Democracy Initiative Уріель Уйпштейн, зазначаючи, що війна відбувається тому, що Україна є демократією, а українська перемога – це перемога усього демократичного, що є у світі, оскільки «24 лютого 2022 розпочалася глобальна війна між вільним світом та авторитаризмом». («Безнадія глобального авторитаризму...», 2022)

«Якщо Путіну вдасться, Європу чекатимуть невимовні подальші нещастя та жахливі наслідки по всьому світу...давайте будемо чесними: архітектура, яка була покликана гарантувати мир і процвітання, підвела Україну», - таким чином Ліз Трас дає головний меседж: той світовий порядок, що був встановлений після перемоги у Холодній війні, творцем якого були його переможці, не є ефективним. У цьому контексті вона наводить приклади того, що Росія використовує своє право вето у Раді Безпеки ООН, щоб заблокувати усі ініціативи, що спрямовані на її покарання. Тим самим правом, до речі, користується і Китай. Також ек-міністерка закордонних справ Британії визнає, що помилковим рішенням було надавати Росії настільки широкий доступ до західних технологій та інвестицій. Головну думку усієї промови можна охарактеризувати так: «ми помилилися, коли вирішили, що геоекономіка замінить геополітику». Ліз Трас визнає, що Західні демократії є відповідальними за авторитарні режими, які були значною мірою створені західними капіталами. Вона говорить, що такі лідери як Путін, використали західні інновації та інвестиції, щоб спрямувати їх проти демократії, проти Заходу. Ліз Трас запропонувала новий підхід, згідно з яким основоположними мають стати три сфери: військова сила, економічна безпека та більш глибокі глобальні альянси. «Свобода має бути озброєна краще за тиранію», як зазначав Президент України Володимир Зеленський. (Ukraine needs heavy

weapons, 2022) Також у даній промові колишня прем'єр-міністерка визнає хибним вибір між євроатлантичною та індо-тихоокеанською безпекою. На її переконання, НАТО має бути глобальним альянсом, який гарантує безпеку у будь-якій точці планети. За її словами, доступ до західних інвестицій та капіталів має бути доступним лише для тих, хто «грає за правилами». Ліз Трас наводить приклад того, що російський доступ до інновацій відтепер скасовано, у той час як український доступ буде лише розширюватися. Таким чином, демократії мають об'єднуватися і вести боротьбу з авторитарними режимами, перш за все обмежуючи їхній економічний розвиток. Має бути створена «мережа свободи», що протидіятиме викликам, що надходять з Китаю, Росії, Ірану, КНДР та інших авторитарних режимів.

Ще дві фундаментальні промови виголосили Високий представник ЄС з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Борель та Президент Німеччини Вальтер Штайнмайєр. 27 жовтня у своєму зверненні до нації Президент ФРН («Для Німеччини це нова епоха», 2022) назвав 24 лютого «днем зміни епох», який визначив новий курс Німеччини. Щоб захистити себе та зменшити свою вразливість, ФРН тепер повинна бути обережнішою у побудові торговельних відносин з автократичними режимами, і має виходити з принципу, який озвучила прем'єр-міністерка Естонії Кая Каллас: "газ може бути дорогим, але свобода – безцінна". (Лисогор, І.,2022)

Це фундаментальна зміна позиції з боку Німеччини, яка довгий час була головним торговельним партнером Росії у Європі.

Схожу позицію висловив Жозеп Борель («Ми входимо в ідеальний шторм...», 2022), заявивши, що «старого світу більше не існує», і Європейський Союз має кардинально змінити власну політику. «Наше процвітання базувалося на дешевих енергоносіях з Росії, доступові до великого китайського ринку та делегуванні нашої безпеки Сполученим Штатам, проте зараз ми повинні взяти на себе більшу частину відповідальності у гарантуванні власної безпеки», - говорить Борель. Це також говорить і про те, що ЄС не потрібно покладатися і на

Сполучені Штати, а бути більш самодостатнім гравцем, що гарно ілюструє процес деглобалізації.

Таким чином, усі три політики говорять про те, що Росія та Китай більше не можуть виступати головними торгівельними партнерами. Демократичні країни мають обмежити співпрацю з диктатурами, оскільки останні використовують ці ресурси задля протидії демократії. Таким чином, планується встановити «санітарний кордон» для автократичних режимів, обмежити їх, ізолювати. Можна констатувати, що ідеї «кінця історії» більше не відіграють ключової ролі серед західних еліт після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну: лібералізм змінюється реалізмом, а темпи деглобалізації пошвидко зменшуються.

Навіть незважаючи на те, що немає доказів того, що Китай допомагає Росії у війні з Україною, на відміну від зафіксованої допомоги боєприпасами та уніформою від КНДР (Atwood, K., & Lillis, K., 2022) та поставками дронів від Ірану (Champion, M., 2022), більшість спікерів у Західних державах наголошують на викликах, що ставить перед демократіями КНР у контексті протидії Росії. Тобто російська агресія сприймається не окремо, а у контексті протистояння усім автократичним режим, а особливо найуспішнішому з них. Тімоті Снайдер («Russia calls itself democracy», 2022), наприклад, каже, що «це війна Китаю і він несе за неї повну відповідальність», а новий Спікер Конгресу США Кевін Маккарті (Zengerle, P., 2023) зазначає, що «США відстає від комуністичного Китаю», закликаючи до певних протекціоністських дій, спрямованих, наприклад, на захист американської інтелектуальної власності. У цьому контексті не зайвим буде сказати й про те, що сучасний Китай, як і сучасна Росія – багато в чому плід творіння Західних демократій. Добре відомим є факт того, що, проводячи політику «тристоронньої дипломатії», Сполучені Штати створювали з комуністичного Китаю противагу Радянському Союзу. Вливаючи величезні кошти до економіки КНР та надаючи китайським виробникам можливість повністю ігнорувати авторське право, США допомогло створити у Китаї «світову майстерню». Тепер, завдяки отриманим ресурсам, Китай кидає виклик демократії. Ліз Трас, на мою

думку, права: «геоекономіка не замінила геополітику», і тепер вже Заходу доведеться повертатися до геополітики, щоб перемогти у цьому протистоянні. Але які ж виклики кидають демократіям автократи? На мою думку, це:

- Наявність ядерної зброї. Недарма на своїй першій прес-конференції у якості Президента США, Джо Байден заявив, що «готовий до певних форм дипломатії по відношенню до КНДР, але лише якщо кінцевим результатом стане повне ядерне роззброєння Кореї» (Корнієнко, А., 2021)
- Наявність серед постійних членів Ради Безпеки ООН Китаю та Росії, які блокують вирішення тих питань, у яких мають власні інтереси.
- Порушення прав людини у автократичних режимах, що вимагає реакції демократичних країн.
- Велика кількість природних ресурсів, необхідних світовій економіці, якими володіють Китай, Росія, Венесуела та Іран. Західні демократії змушені домовлятися з цими країнами, щоб отримати їхні ресурси.
- Втручання у внутрішні справи інших держав, серед яких спроба держперевороту у Чорногорії та втручання у президентські вибори у США
- Наявність широкого арсеналу конвенційних озброєнь, які можуть бути використані, або використовуються. У цьому контексті, варто згадувати, перш за все про перманентну загрозу для України, Тайваню та Ізраїлю.
- Ведення бойових дій за допомогою проксі-сил. Цей пункт здебільшого характерний для Ірану та Росії.
- Антиколоніальна риторика, яка допомагає отримати прихильність країн Південної Америки та Африки, що буде визначальною при голосуваннях у ООН

У той же час головною проблемою країн Західного світу останні тридцять років було переконання у тому, що їхня модель перемогла. Політика умиротворення агресора не працює, а «бездіяльність – це провокація», як

ззначала Ліз Трас у тій же промові. (2022) Проаналізувавши заяви деяких європейських, та й американських політиків, можна дійти висновку, що повномасштабне вторгнення Росії до України змінило все. На Давоському форумі 2023 року один з найвпливовіших та найдосвідченіших американських політиків Генрі Кіссінджер виступив із заявою, що « ідея нейтралітету більше не має сенсу, Україна має стати членом НАТО». («Кіссінджер врешті визнав...», 2023) Це також накладається на значну інтенсифікацію постачань західної зброї до України з початку 2023 року, що дає розуміння того, що Західні демократії відходять від концепції лібералізму, «сірих» або ж «буферних» зон, а переходить до концепції наступального реалізму, висунутої Джоном Міршаймером.

Найголовніше ж, що у тому, які перевтілення проходять еліти Західних країн, ключову роль зіграла Україна та український народ. У такій оцінці сходяться як українські, так і Західні дослідники. Український філософ Сергій Дацюк (2022), наприклад, називає українців «останніми вільними людьми на Землі», а співзасновник Українського інституту майбутнього Юрій Романенко (2022) у своїй статті «Чому Путін нанесе тактичний ядерний удар по Україні?» додає: «війна Росії та України – це боротьба між свободою та страхом, те, що відбувається зараз на теренах України по масштабу нагадує протистояння маленьких грецьких полісів великій Персидській імперії, яке й заклало основи Західної цивілізації». Далі він додає: « для сучасного жителя Західного світу ця логіка незрозуміла, але саме вона зробила Захід Заходом...сьогодні Україна і є Захід, Захід у його молоді роки, коли він говорив мовою свободи». Схожу оцінку надає і Тімоті Снайдер (2023), прирівнюючи фразу Володимира Зеленського «мені не потрібне таксі, мені потрібна зброя» до похоронної промови Перікла, і додає: «у цьому сенсі Україна є викликом тим людям на Заході, які забули про етичні основи». Найголовнішим відкриттям, яке пробудило Захід, стало те, що українці готові пожертвувати безпекою заради свободи, тож, можливо і населення Західних держав надихнеться українцями і також буде готовим до такого кроку.

І Західні демократії дійсно пробудилися з початком повномасштабного вторгнення Росії до України. Європейський Союз наклав уже десять пакетів санкцій проти агресора. (Куницький О., 2023) Великобританія, Швейцарія, Японія, Нова Зеландія, Канада та Сполучені Штати також запроваджують обмеження. Це показує те, що Західні демократії діють разом, як одна велика сила. Високий представник Європейського Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки Жозеп Борель нещодавно заявив, що «до кінця року усі країни ЄС, за винятком, можливо, Угорщини позбудуться енергоресурсів з Росії», що до початку повномасштабного вторгнення вважалося неможливим. («Боррель анонсував терміни...», 2023) У цей же час представники великого бізнесу із Західних країн намагаються переносити свої виробництва із Китаю. Як приклад, можна навести той факт, що технологічний гігант Apple прагне перенести двадцять п'ять відсотків виробництва гаджетів з Китаю до Індії. (Phartiyal, S., 2023) Таким чином, капітал, що зробив з Китаю «світову майстерню», поступово покидає країну. Президент Байден, підтверджуючи слова Ліз Трас про те, що «доступ до Західних технологій та інновацій більше не може бути данністю», ввів санкції проти Китаю, згідно яких було заборонено ввозити до Китаю новітнє обладнання для виробництва мікрочипів. (The Guardian, 2022) Також, згідно цих санкцій, було заборонено ввозити до Китаю всі чипи, застосовувані для застосунків штучного інтелекту. Ну і найголовніше, громадянам США або тим, хто має грінкарту США, заборонено працювати у індустрії чипів на території Китаю. До цього Китай, задля покращення своїх позицій у сфері мікрочипів, запрошував багато американських інженерів на роботу, заманюючи їх високою зарплатнею. Також поширеною було практика, коли держава допомагала обдарованому студенту вступити до престижного американського університету, щоб потім він повернувся і здобуті ним знання працювали на Китай. Джо Байден своїм указом відкинув Китай у царині мікрочипів на кілька років назад. Наразі активно дискутується приєднання Японії та Нідерландів до американських санкцій, як країн, що виготовляють необхідне обладнання або компоненти для мікрочипів, що буде також сильним ударом по цій галузі у Китаї. (Leonard, J.,

2023) Це важливо тому, що сто відсотків обладнання, яке необхідне для виробництва мікрочипів останніх поколінь, виробляє голландська компанія ASML. Таким чином, можна зазначити, що слова Ліз Трас про те що «доступ до західних технологій тепер не є данністю» не пусті слова, а під санкціями Західних демократій зараз вже перебувають головні світові автократії: Китай, Росія, Іран та КНДР.

Отже, деякі аналітики сходяться на думці, що Україна пробудила Західні демократії, спонукаючи їх прийняти виклик з боку Східних автократій. І стає дедалі очевидніше, що цей виклик прийнято, і США та Європа почали протидіяти шкідливому впливу на себе з боку Росії, Китаю та Ірану, як на економічному фронті, так і у сфері безпеки та дипломатії. Проте, звісно, їхня політика має увінчатися створенням нової архітектури безпеки у світі, включно з переформатуванням ООН. Тому й Україна має знайти своє місце та функціонал у новому світовому порядку.

Отже, російсько-українська війна прискорила процес деглобалізації, який, на мою думку, вже не можливо зупинити. Ми повертаємось до протистояння великих держав, що, у свою чергу, руйнує ті основи, які були основою процесу глобалізації: вільний ринок планетарного масштабу, єдина світова резервна валюта та безпека торгівельних шляхів. Деглобалізація невідворотна, але, можливо, Західні країни, пробудившись від ейфорії «кінця історії», зможуть протистояти іншим центрам сили і знову посісти головне місце за столом. І це можливо лише завдяки українському народу, героїчна боротьба якого показала Західним елітам, що «історія продовжується».

ВИСНОВКИ

У даній роботі я проаналізував становлення сучасного Глобалізованого світу та роль США у цьому процесі, яка, на мою думку, була визначальною. Сполучені штати та інші Західні держави створили світовий порядок, за якого рівень економічного добробуту для населення планети піднявся до нечуваних висот. Проте, у результаті даного процесу переможцями вийшли не-Західні країни, які використовуючи Західні технології та Західні капітали змогли побудувати сильні економіки та розвинути власні збройні сили. Тепер же ці держави кидають виклик Західним державам, а така конфронтація призводить до кризи глобалізації. Завдяки глобалізації, економіки конфліктуючих сторін є сильно взаємопов'язаними, тож конфронтація призведе до глобальної економічної кризи. Торгівельні шляхи перестають бути безпечними, експорт технологій обмежується, протекціоністські методи стають нормою – усе це є проявом процесу деглобалізації. І роль російсько-української війни у цьому процесі є вагомою. По-перше, ця війня продемонструвала слабкість Заходу, а значить додала впевненості тим, хто кидає йому виклик – Китаю, Індії, іншим країнам Глобального Півдня. По-друге, накладання Заходом на Росію санкцій змусило інші країни ініціювати процес відмови від долара США, оскільки це інструмент, через який Західні країни можуть впливати на економіки усіх інших держав. По-третє, війна пробудила Захід і змусила його позбутися ейфорії «кінця історії» і нарешті почати протистояти державам, які кинули виклик країнам Заходу. Ми бачимо перші плоди такого протистояння: обмеження доступу авторитарних режимів до Західних технологій і Західних капіталів, що суттєво послабить їхні позиції, але також чинить негативний вплив і на систему глобалізації, руйнуючи її. Протекціоністські методи – перший прояв процесу деглобалізації. Загалом же, на мою думку, протистояння великих держав ставить хрест на тому світовому порядку, який існував від 1945 року, а, відповідно, і на глобалізації, створеній Сполученими Штатами Америки.

Мушу визнати, що тема процесу деглобалізації настільки обширна, що я не зміг охопити усі аспекти даного питання, тому хотів би запропонувати академічній спільноті продовжити дослідження цієї теми, а особливо питання щодо того, чи можливо побудувати глобалізований світ, який базувався б не на уніфікації та спрощенні, а на унікальності та ускладненні? Чи можливий глобалізований світ з кількома резервними валютами, багатьма центрами сили та системою цінностей, яка б стояла на захисті унікальності кожної цивілізації?

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Антикор. Боррель анонсував терміни позбавлення ЄС від російських енергоресурсів: https://antikor.com.ua/articles/603325-borrelj_anonsiroval_sroki_izbavlenija_es_ot_rossijskih_energoresursov. Retrieved January 23, 2023, from https://antikor.com.ua/articles/603325-borrelj_anonsiroval_sroki_izbavlenija_es_ot_rossijskih_energoresursov

Боррель, Ж. (2022, October 12). "Ми входимо в ідеальний шторм": Виступ топ-дипломата ЄС про нову світову реальність. Європейська правда. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/12/7148529/>

Ейпштейн, У. (2022, October 21). Безнадія глобального авторитаризму чи перемога демократичних цінностей: майбутнє світу в руках українців. Українська правда. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/10/21/7372887/>

ЄС ухвалив 10-й пакет санкцій проти РФ: що в ньому. (2023, February 25). dw.com. <https://www.dw.com/uk/es-uhvaliv-10j-paket-sankcij-proti-rf-so-v-nomu/a-64819743>

Інвестиції з розмахом. (2017, July 6). <https://economics.segodaya.ua/ua/economics/enews/investicii-s-razmahom-1035733.html>

Кінець лібералізму YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=gwRZ8-q1KO8>

Кіссінджер, Г. (2023, January 17). Кіссінджер у Давосі врешті визнав доречність членства України в НАТО. espreso.tv. Retrieved January 23, 2023, from <https://espresso.tv/ideya-neytralnoi-uzhe-ne-mae-sensu-kissindzher-u-davosi-viznav-dorechnist-chlenstva-ukraini-v-nato>

Корнієнко, Артур (2021, March 26). "це битва демократій та автократій" – байден про Китай і Росію на пресконференції. Радіо Свобода. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.radiosvoboda.org/a/bayden-preskonferentsiya-kytay-rosiya/31169251.html>

Лисогор, Ірина (2022, June 6). Газ може бути дорогим, але свобода – безцінна, – прем'єрка Естонії про санкції заходу. LB.ua. Retrieved January 23, 2023, from https://lb.ua/world/2022/06/06/519159_gaz_mozhe_buti_dorogim_ale_svoboda-.html

Понад 80% об'єму світової торгівлі відбувається морем — ООН. (2018, November 24). Громадське телебачення - Останні новини дня, всі надзвичайні новини в Україні. <https://hromadske.ua/posts/ponad-80-obyemu-svitovoyi-torgivli-vidbuvayetsya-morem-oon>

Пшеворські А. Демократія і ринок. Політичні та економічні реформи в Східній Європі і Латинській Америці. М., 2000;

Райс К. Демократія / Кондоліза Райс. – Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. – 320 с.

Романенко, Ю. (2022, March 24). Чому Путін нанесе ядерний тактичний удар по Україні. hvylya.net. Retrieved January 23, 2023, from <https://hvylya.net/analytics/249543-pochemu-putin-naneset-yadernyy-takticheskiy-udar-po-ukraine-poslanie-ukraincam-poslednim-svobodnym-lyudyam-na-zemle>

Трас, Л. (2022, April 28). "геополітика повертається... ми не можемо бути самовдоволеними – доля України висить на волосині" - історична промова Міністра закордонних справ Великобританії Ліз Трасс. Букінфо. Retrieved January 23, 2023, from <https://bukinfo.com.ua/mizhnarodni-novyny/geopolityka-povertayetsya-my-ne-mozhemo-buty-samovdovolenymy-dolya-ukrajiny-vysyt-na-volosyni-istorychna-promova-ministra-zakordonnyh-sprav-velykobrytaniji-liz-trass>

Цензор.НЕТ. (2023, April 11). Серед лідерів ЄС багато прихильників ідеї Макрона щодо стратегічної автономії від США, - Мішель. <https://censor.net/ua/>

n e w s / 3 4 1 1 5 5 8 /
 sered_lideriv_yes_bagato_pryhylnykyv_ideyi_makrona_schodo_strategichnoyi_avtono
 miyi_vid_ssha_mishel

Штайнмаєр, Ф.-В. (2022, October 28). "Для Німеччини це нова епоха": історична промова Штайнмаєра про війну та зміну ставлення до РФ. Європейська правда. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/10/28/7149599/>

Щелін П. Теорія війни: чому Путін веде два найбільш руйнівних типи війни проти України [Електронний ресурс] / Павло Щелін // hvylya.net. – 2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://hvylya.net/analytics/249398-teoriya-voyny-pochemu-putin-vedet-dva-samyh-razrushitelnyh-tipa-voyny-protiv-ukrainy>.

African Insider, 2023, « Namibian President Humiliates German Diplomat Lecturing Him about China - YouTube»

Atwood, K., & Lillis, K. B. (2022, November 2). First on CNN: US accuses North Korea of trying to hide shipments of ammunition to Russia | CNN politics. CNN. Retrieved January 23, 2023, from <https://edition.cnn.com/2022/11/02/politics/north-korea-russia-ammunition/index.html>

Bhagwati, J. N. (2004). In defence of globalization.

Bloomberg [Video]. (n.d.). Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-12-14/u-s-sanctions-turkey-following-russian-missile-defense-buy>

Brzezinski, Z. (1997). The grand chessboard.

Champion, M. (2022, October 17). Iranian 'kamikaze' drones: About the shahed-136 Russia is using in Ukraine. Bloomberg.com. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-10-17/what-are-iranian-drones-russia-is-using-in-ukraine-quicktake>

China's Xi unveils grand development plan for Central Asia. (2023, May 19). Reuters. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/chinas-xi-calls-stable-secure-central-asia-2023-05-19/>

Chinese Silicon valley. (n.d.). Bloomberg [Video]. Bloomberg . <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-09-15/china-tech-hub-lingang-in-shanghai-lured-tesla-struggles-to-attract-others>

Department of Defense releases the president's fiscal year 2024 defense budget [Video]. (2023, March 13). U.S. Department of Defense. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3326875/department-of-defense-releases-the-presidents-fiscal-year-2024-defense-budget/>

Diamond, L. (2015). Facing up to the Democratic recession. *Journal of Democracy*, 26(1), 141–155. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0009>

Diamond, L. J. (1997). *Consolidating the third wave democracies*. Johns Hopkins University Press.

Financetwitter. (2023, April 10). France joining de-dollarization - Why China gave Macron lavish banquet, but treated Ursula like pariah. FinanceTwitter Make Money Online - Investing Stocks Option Trading. <https://www.financetwitter.com/2023/04/france-joining-de-dollarization-why-china-gave-macron-lavish-banquet-but-treated-ursula-like-pariah.html>

Forbes. <https://www.forbes.com/sites/arielcohen/2021/04/05/china-iran-400-billion-accord-a-power-shift-threatens-western-energy/?sh=24de919b9e00>

Freedom House. (2022, February 24). НОВИЙ ЗВІТ: Авторитарний режим ставить під загрозу демократію як домінуючу глобальну модель. Freedom House. Retrieved January 23, 2023, from <https://freedomhouse.org/uk/article/novyuy-zvit-avtorytarnyy-rezhym-stavyt-pid-zahrozu-demokratiyu-yak-dominuyuchu-hlobalnu>

Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. Google Books. Retrieved January 23, 2023, from https://books.google.com/books/about/The_End_of_History_and_the_Last_Man.html?id=NdFpQwKfX2IC

Global Firepower - 2022 World Military Strength Rankings. <https://www.globalfirepower.com/>

GNA. (2023, April 14). China during Baerbock visit: Don't lecture us on human rights. Ghana News Agency. <https://gna.org.gh/2023/04/china-during-baerbock-visit-dont-lecture-us-on-human-rights/>

Guardian News and Media. (2022, October 7). Biden administration imposes sweeping tech restrictions on China. *The Guardian*. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.theguardian.com/us-news/2022/oct/07/biden-administration-tech-restrictions-china>

House, F. (2021). *Democracy under siege*. Freedom House. Retrieved January 23, 2023, from <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege>

Huntington, S. P. (2002). *The Clash of Civilizations: And The Remaking of World Order*. Simon & Schuster.

Iran, Eurasian Economic Union to sign FTA on January 18 | Iran chamber newsroom [Video]. (n.d.). Iran Chamber Newsroom. <https://en.otaghiranonline.ir/news/44343>

Irish, J., & Emmott, R. (2019, September 17). France's Macron embraces high-risk diplomacy at EU's expense. U.S. <https://www.reuters.com/article/us-france-eu-macron-analysis-idUSKBN1W21VY>

Kaleemullah. (2023, April 4). The de-dollarization of world economy: Xi-Putin agreement, Saudi Arabia's shift to Yuan. *Modern Diplomacy*. <https://moderndiplomacy.eu/2023/04/04/the-de-dollarization-of-world-economy-xi-putin-agreement-saudi-arabias-shift-to-yuan/>

Kasturi, C. S. (2022, July 27). Is the INSTC Russia's new economic escape route? [Video]. Breaking News, World News and Video from Al Jazeera. <https://www.aljazeera.com/economy/2022/7/27/russias-new-economic-escape-route>

Lahart, J. (2022, April 15). Globalization isn't unraveling. It's changing. WSJ. <https://www.wsj.com/articles/globalization-isnt-unraveling-its-changing-11650015032>

Langworth, R. (2022, June 20). Churchill's "democracy is the worst form of government...". Democracy is the worst form of government... Retrieved January 23, 2023, from <https://richardlangworth.com/worst-form-of-government>

Leaked documents show Iran planning new phase of attacks against US troops in Syria: Report [Video]. (2023, June 1). The Hill. <https://thehill.com/policy/international/4029985-leaked-documents-show-iran-planning-new-phase-of-attacks-against-us-troops-in-syria-report/>

Leonard, J., King, I., & Koc, C. (2023, January 19). US poised for Dutch, Japanese help on China Chip Crackdown. Bloomberg.com. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-19/us-poised-to-get-help-on-china-chip-crackdown-from-dutch-japan?leadSource=uverify+wall>

Made in China 2025 plan thrives with subsidies for tech and EV makers [Video]. (2022, August 1). Financial Times. <https://www.ft.com/content/f7df0f64-25b5-4526-82fa-ca1b554b541b>

McCabe, R. (2019, December 15). Lift for maritime sector in Kenya and Djibouti after fall in piracy. The Conversation. <https://theconversation.com/lift-for-maritime-sector-in-kenya-and-djibouti-after-fall-in-piracy-128073>

Mullen, J. (2018, July 6). China: The US has started 'the biggest trade war' in history [Video]. CNNMoney. <https://money.cnn.com/2018/07/06/news/economy/us-china-trade-war-tariffs/index.html>

NATO. (2022, May 19). Counter-piracy operations (2008-2016). https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48815.htm

Niall Ferguson on why the end of America's empire won't be peaceful. (2021, August 20). *The Economist*. <https://www.economist.com/by-invitation/2021/08/20/niall-ferguson-on-why-the-end-of-americas-empire-wont-be-peaceful>

Phartiyal, S. (2023, January 9). Apple's iPhone exports from India double to surpass \$2.5 billion. *Bloomberg.com*. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-01-09/iphone-exports-from-india-double-to-surpass-2-5-billion>

Populism and the economics of globalization. (2018, February 22). *SpringerLink*. <https://link.springer.com/article/10.1057/s42214-018-0001-4>

PricewaterhouseCoopers. (n.d.). The world in 2050 [Video]. PwC. <https://www.pwc.com/gx/en/research-insights/economy/the-world-in-2050.html#keyprojections>

RBI has allowed banks from 18 countries to trade in rupee: Government in Rajya Sabha. (2023, March 15). *The Hindu : Breaking News, India News, Sports News and Live Updates*. <https://www.thehindu.com/news/national/rbi-has-allowed-banks-from-18-countries-to-trade-in-rupee-government-in-rajya-sabha/article66619943.ece>

Snyder, T. (2023, January 10). Ukraine holds the future. *Foreign Affairs*. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.foreignaffairs.com/ukraine/ukraine-war-democracy-nihilism-timothy-snyder>

Spengler, O. (1991). *The decline of the west*. Oxford University Press, USA.

Staff, R. (2019, September 4). Erdogan says it's unacceptable that Turkey can't have nuclear weapons [Video]. *U.S.* <https://www.reuters.com/article/us-turkey-nuclear-erdogan-idUSKCN1VP2QN>

The U.S. must support Ukraine, but China must be our priority [Video]. (2022, February 28). *Time*. <https://time.com/6152096/us-support-ukraine-china-priority/>

U.S. population projections 2015-2060 [Video]. (n.d.). *Statista*. <https://www.statista.com/statistics/183481/united-states-population-projection/>

UAE rejects mischaracterisation of US-UAE conversations regarding maritime security [Video]. (2023, 5). wam. <https://wam.ae/en/details/1395303163665>

Ukrainska Pravda. (2022, September 15). Timothy Snyder: Russia calls itself a democracy, but it. Ukrainska Pravda. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.pravda.com.ua/eng/articles/2022/09/15/7367504/>

V-Dem. (2021). Democracy reports. Democracy report 2021. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.v-dem.net/publications/democracy-reports/>

Where in the world is the U.S. military? (n.d.). POLITICO Magazine. <https://www.politico.com/magazine/story/2015/06/us-military-bases-around-the-world-119321/>

Will the Ukraine war spell the end of globalization? (2022, March 30). The New York Times - Breaking News, US News, World News and Videos. <https://www.nytimes.com/2022/03/30/opinion/ukraine-russia-globalization-end.html>

YeniSafak, P. M. (2019, July 3). Turkey to remain in Sudan's Suakin island [Video]. Yeni Şafak. <https://www.yenisafak.com/en/news/turkey-to-remain-in-sudans-suakin-island-3484753>

Yeung, H., Vales, H., & Hayes, M. (2023, March 7). March 6, 2023 - Russia-Ukraine news. CNN. https://edition.cnn.com/europe/live-news/russia-ukraine-war-news-03-06-23/h_bd00fad4760bac96f4819ff4ded7a003

YouTube. (2022). Виступ Володимира Зеленського в Конгресі США. YouTube. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.youtube.com/watch?v=fB4PZoHXryc>.

YouTube. (2022). Ukraine needs heavy weapons – #ArmUkraineNow. YouTube. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.youtube.com/watch?v=BFzs9gMEHqg>.

Zengerle, P. (2023, January 11). New U.S. House creates committee focused on competing with China. Reuters. Retrieved January 23, 2023, from <https://www.reuters.com/world/us/new-us-house-creates-committee-focused-competing-with-china-2023-01-10/>

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи

Тема: Російсько-українська війна у контексті загальної тенденції деглобалізації

Студент: Хоцянівський Костянтин Вікторович

Рік навчання, факультет: ФСНСТ, БП-4, Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії

Науковий керівник: Соловей Г. С.

Рецензент _____

Захищена “ _____ ” _____ 20__ р.

Короткий зміст роботи:

Кваліфікаційна робота присвячена розгляду процесу деглобалізації - процесу, який означає фрагментацію глобалізованого світу на певні кластери, які матимуть відмінні системи цінностей та будуть прагнути до самодостатності у рамках своїх кластерів. Автор досліджує питання становлення глобалізованого світу та визначає, яку роль у цьому процесі відіграли Сполучені Штати Америки. Автор також приходиться до висновку, що процес деглобалізації тісно пов'язаний із втратою Заходом свого гегемоніального статусу, оскільки у боротьбі країн Заходу та не-Західних держав руйнуються ті основи, на яких стояла глобалізація – вільний ринок і вільний рух капіталів, захищені морські шляхи і роль «світового поліцейського» Сполучених Штатів Америки. Автор також досліджує, чи вплинула російсько-українська війна на тенденцію деглобалізації і доходить висновку, що, з одного боку, війна прискорила процес деглобалізації, а з іншого «пробудила Захід» та надала Західним країнам шанс прийняти виклик не-Західних держав і, одержавши перемогу у цій боротьбі, знову «посісти головне місце за столом»

Ключові слова: деглобалізація, Захід, Китай, Сполучені Штати Америки, країни Глобального Півдня, торгові шляхи, вільний ринок, долар США

Short summary :

This thesis is devoted to the process of de-globalisation - which means the fragmentation of the globalised world into certain clusters that will have different value systems and will strive for self-sufficiency within these clusters. The author examines the emergence of the globalised world and identifies the role played by the United States of America in this process. The author also comes to the conclusion that the process of de-globalisation is closely linked to the West's loss of its hegemonic status, as the struggle between Western and non-Western countries is destroying the foundations on which globalisation was based - the free market and free movement of capital, secure sea lanes and the role of the United States as a "world policeman". The author also examines whether the Russian-Ukrainian war has affected the trend of de-globalisation and concludes that, on the one hand, the war has accelerated the process of de-globalisation, and on the other hand, it has "awakened the West" and has given Western countries a chance to take up the challenge of non-Western states and, having won this struggle, to "take the main seat at the table" again.

Keywords: de-globalisation, West, China, United States of America, Global South, trade routes, free market, hegemon